

Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till lag om ändring i föräldrabalken, lag om ändring i lagen om internationella faderskapsfrågor och lag om ändring i lagen om genetisk integritet m.m. samt avstyrker ett motionsyrkande om avslag på förslaget till lag om ändring i föräldrabalken. Utskottet föreslår vidare att riksdagen godtar det utskottet anför om regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen.

Regeringens förslag innebär att det inom svensk hälso- och sjukvård blir tillåtet att utföra befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller och således att kravet på att det blivande barnet ska ha en genetisk koppling till minst en förälder vid assisterad befruktning tas bort.

Förslaget innebär vidare att reglerna om föräldraskap efter assisterad befruktning i utlandet är desamma för olikkönade och samkönade par, att föräldraskap kan fastställas under förutsättning att behandlingen utförts vid en behörig inrättning och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn samt att socialnämnder och svenska domstolar får ökade möjligheter att fastställa faderskap enligt svensk lag för den genetiske fadern efter ett surrogatarrangemang i utlandet.

Vidare införs särskilda regler om föräldraskap för situationer där personer får barn efter det att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet. Detta innebär bl.a. att en man som föder ett barn ska anses som far till barnet och att en kvinna som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst ska anses som mor till barnet.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Utskottet anser att riksdagen bör avslå också övriga motionsyrkanden.

I betänkandet finns 15 reservationer (M, SD, C, V, L, KD) och ett särskilt yttrande (KD).

Behandlade förslag

Proposition 2017/18:155 Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap.

18 yrkanden i fyra följdmotioner.

19 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2016/17 och 2017/18.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	7
Ärendet och dess beredning.....	7
Propositionens huvudsakliga innehåll	7
Utskottets överväganden.....	9
Regeringens lagförslag	9
Assisterad befruktning med donerade könsceller	12
Surrogatmoderskap och föräldraskap	20
Föräldraskap vid ändrad könstillhörighet	26
Reservationer	33
1. Regeringens lagförslag, punkt 1 (SD).....	33
2. Donerade könsceller, punkt 2 (C, L).....	34
3. Donerade könsceller, punkt 2 (KD).....	34
4. Forskning om uppväxtvillkor, punkt 3 (KD)	35
5. Utredning av tilltänkta föräldrars förhållanden, punkt 4 (SD).....	35
6. Könsceller från donator som avlidit, punkt 5 (SD).....	36
7. Val av donator, punkt 6 (V).....	36
8. Insemination vid barnmorskemottagningar, punkt 7 (V).....	37
9. Ytterligare förlängning av frysförvaringstid, punkt 8 (L).....	38
10. Surrogatmoderskap, punkt 9 (M, C, L).....	38
11. Surrogatmoderskap utomlands, punkt 10 (SD).....	39
12. Riktad information till blivande föräldrar, punkt 11 (L).....	40
13. Den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang utomlands, punkt 12 (L).....	40
14. Utredning om kön och könstillhörighet, punkt 13 (SD)	41
15. Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet, punkt 15 (V, L).....	41
Särskilt yttrande	43
Surrogatmoderskap, punkt 9 (KD)	43
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	44
Propositionen	44
Följdmotionerna	44
Motioner från allmänna motionstiden 2016/17	46
Motioner från allmänna motionstiden 2017/18	46
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	49
<i>Bilaga 3</i>	
Civilutskottets yttrande 2017/18:CU5y	67

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap

1. Regeringens lagförslag

Riksdagen

a) antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i föräldrabalken,

2. lag om ändring i lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor,

3. lag om ändring i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.,

b) godtar det utskottet anför om regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2017/18:155 punkterna 1, 2, 3.1 och 4 samt avslår motionerna

2016/17:1518 av Sofia Arkelsten (M),

2016/17:3143 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 7,

2016/17:3146 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13,

2017/18:198 av Ola Johansson (C),

2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13,

2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkandena 1, 3 och 4,

2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 12,

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 10 och

2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2.

Reservation 1 (SD)

Assisterad befruktning med donerade könsceller

2. Donerade könsceller

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkandena 1–3 och

2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 1.

Reservation 2 (C, L)

Reservation 3 (KD)

3. Forskning om uppväxtvillkor

Riksdagen avslår motion

2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 4.

Reservation 4 (KD)

4. Utredning av tilltänkta föräldrars förhållanden

Riksdagen avslår motion

2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 5.

*Reservation 5 (SD)***5. Könsceller från donator som avlidit**

Riksdagen avslår motion

2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 4.

*Reservation 6 (SD)***6. Val av donator**

Riksdagen avslår motion

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 7.

*Reservation 7 (V)***7. Insemination vid barnmorskemottagningar**

Riksdagen avslår motion

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 11.

*Reservation 8 (V)***8. Ytterligare förlängning av frysförvaringstid**

Riksdagen avslår motion

2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 2.

*Reservation 9 (L)**Surrogatmoderskap och föräldraskap***9. Surrogatmoderskap**

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:1721 av Sofia Arkelsten (M),

2017/18:2980 av Sofia Fölster (M),

2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 14,

2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 2,

2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 11,

2017/18:3625 av Désirée Pethrus m.fl. (KD) yrkande 28,

2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 76,

2017/18:4107 av Anders W Jonsson och Camilla Waltersson Grönvall (C, M) och

2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 3.

*Reservation 10 (M, C, L)***10. Surrogatmoderskap utomlands**

Riksdagen avslår motion

2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 6.

*Reservation 11 (SD)***11. Riktad information till blivande föräldrar**

Riksdagen avslår motion

2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 5.

Reservation 12 (L)

12. Den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang utomlands

Riksdagen avslår motion

2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 4.

Reservation 13 (L)

Föräldraskap vid ändrad könstillhörighet

13. Utredning om kön och könstillhörighet

Riksdagen avslår motion

2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 3.

Reservation 14 (SD)

14. Folkbokföringsfrågor

Riksdagen avslår motion

2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 5.

15. Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet

Riksdagen avslår motion

2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 6.

Reservation 15 (V, L)

Stockholm den 5 juni 2018

På socialutskottets vägnar

Emma Henriksson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Emma Henriksson (KD), Anna-Lena Sörenson (S), Camilla Waltersson Grönvall (M), Lennart Axelsson (S), Katarina Brännström (M), Catharina Bråkenhielm (S), Per Ramhorn (SD), Amir Adan (M), Mikael Dahlgvist (S), Anders W Jonsson (C), Jan Lindholm (MP), Jenny Petersson (M), Kristina Nilsson (S), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Barbro Westerholm (L), Karin Rågsjö (V) och Hans Hoff (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlar socialutskottet regeringens proposition 2017/18:155 Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap och 18 yrkanden i fyra följdmotioner samt 3 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2016/17 och 16 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2017/18. I propositionen finns en redogörelse för ärendets beredning fram till regeringens beslut om propositionen.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut och motionsyrkandena finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2. Lagförslagen har granskats av Lagrådet.

Socialutskottet har gett civilutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och motioner i de delar som berör civilutskottets beredningsområde. Yttrandet återges i bilaga 3.

Vid socialutskottets sammanträde den 19 april 2018 informerade tjänstemän från Justitiedepartementet och Finansdepartementet om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet och därmed sammanhängande folkbokföringsfrågor.

Socialutskottet har överlämnat den formella behandlingen av ett lagförslag i propositionen till civilutskottet, nämligen lagen om ändring i socialtjänstlagen (2001:453). Den lagen är också föremål för ändringsförslag i proposition 2017/18:121 Modernare adoptionsregler som bereds av civilutskottet och som riksdagen ska besluta om senare under våren 2018. Överlämnandet har gjorts för att uppnå en lagteknisk samordning av förslagen. Socialutskottet har dock svarat för den sakliga behandlingen av det överlämnade lagförslaget.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Regeringen föreslår att det inom svensk hälso- och sjukvård ska bli tillåtet att utföra befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller. Det föreslås med andra ord att kravet på att det blivande barnet ska ha en genetisk koppling till minst en förälder vid assisterad befruktning tas bort. Det föreslås också andra åtgärder för att förenkla för ofrivilligt barnlösa att bli föräldrar, bl.a. att befruktning utanför kroppen med donerade könsceller även ska få utföras vid andra vårdinrättningar än universitetssjukhus.

I propositionen föreslår regeringen också modernare regler om föräldraskap vid assisterad befruktning. Reglerna om föräldraskap efter assisterad befruktning i utlandet ska vara desamma för olikkönade och samkönade par. Föräldraskap ska kunna fastställas under förutsättning att behandlingen har utförts vid en behörig inrättning och att barnet har rätt att ta del av uppgifter

om spermiedonatorn. Regeringen föreslår även att socialnämnder och svenska domstolar ska ges ökade möjligheter att fastställa faderskap enligt svensk lag för den genetiska fadern efter ett surrogatarrangemang i utlandet.

För att den föräldraskapsrättsliga regleringen ska bli tydligare och mer rättssäker föreslår regeringen vidare att det ska införas särskilda regler om föräldraskap för situationer där personer får barn efter att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet. Reglerna innebär bl.a. att en man som föder ett barn ska anses som far till barnet och att en kvinna som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst ska anses som mor till barnet.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Utskottets överväganden

Inledning

Betänkandet är disponerat så att utskottet inleder med att behandla regeringens lagförslag. Därefter behandlar utskottet motioner som innehåller förslag på tillkännagivanden till regeringen i frågor som anknyter till lagförslagen.

Regeringens lagförslag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag utom i viss del och avslår ett motionsyrkande om avslag på förslaget om ändring i föräldrabalken. Riksdagen godtar det utskottet anför om regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Vidare avslår riksdagen ett motionsyrkande om en översyn av 1 kap. föräldrabalken samt motioner om föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet, krav på genetisk koppling och frysförvaring av befruktade ägg.

Jämför reservation 1 (SD).

Propositionen

Regeringen föreslår att det inom svensk hälso- och sjukvård ska bli tillåtet att utföra befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller, vilket innebär att kravet på att det blivande barnet ska ha en genetisk koppling till minst en förälder vid assisterad befruktning tas bort. Även andra åtgärder föreslås för att förenkla för ofrivilligt barnlösa att bli föräldrar.

Därtill föreslår regeringen nya bestämmelser om föräldraskap vid assisterad befruktning. När det gäller föräldraskap efter assisterad befruktning utomlands ska reglerna vara desamma för olikkönade och samkönade par. Föräldraskap ska kunna fastställas under förutsättning att behandlingen har utförts vid en behörig inrättning och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Vidare ska socialnämnder och svenska domstolar ges ökade möjligheter att fastställa faderskap enligt svensk lag för den genetiska fadern efter ett surrogatarrangemang utomlands. Slutligen föreslår regeringen särskilda regler om föräldraskap för situationer där personer får barn efter att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet.

Regeringen anför vidare att det kan finnas anledning att överväga en mer heltäckande översyn av reglerna i 1 kap. föräldrabalken i ett annat sammanhang.

Motionerna

Regeringens lagförslag

I kommittémotion 2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 1 föreslås att riksdagen avslår propositionens förslag om ändringar i föräldrabalken. Motionärerna anser att förslagen är dåligt underbyggda. I yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör se över 1 kap. föräldrabalken. Motionärerna anser att de successiva ändringarna genom åren har gjort kapitlet svåröverskådligt.

Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet

I kommittémotion 2016/17:3143 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över lagstiftningen i syfte att stärka den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet. Motsvarande förslag finns i kommittémotionerna 2016/17:3146 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13, 2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13 och 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 1. Även i motion 2016/17:1518 av Sofia Arkelsten (M) finns ett sådant förslag.

Krav på genetisk koppling

I kommittémotion 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att ta bort kravet på genetisk koppling i samband med assisterad befruktning utanför kroppen. Liknande förslag finns i partimotion 2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 12 och kommittémotion 2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 10.

Frysförvaring av befruktade ägg

I kommittémotion 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om att tiden för frysförvaring av befruktade ägg bör förlängas från fem år till tio år. I motion 2017/18:198 av Ola Johansson (C) finns ett liknande förslag.

Civilutskottets yttrande

Regeringens lagförslag

Civilutskottet gör sammanfattningsvis samma bedömningar som regeringen i de delar som faller inom civilutskottets beredningsområde, nämligen när det gäller förslaget till lag om ändring i föräldrabalken och i lagen om internationella faderskapsfrågor, och anför att socialutskottet bör föreslå att riksdagen antar regeringens lagförslag i dessa delar. När det gäller frågan om en översyn av 1 kap. föräldrabalken förutsätter civilutskottet att regeringen vid

en lämplig tidpunkt kommer att ta nödvändiga initiativ till en sådan översyn och anser att det inte finns behov av något tillkännagivande i den delen. Civilutskottet anser således att socialutskottet bör föreslå att riksdagen antar regeringens förslag till ändringar i föräldrabalken och i lagen om internationella faderskapsfrågor samt avslår motion 2017/18:4108 (SD) yrkandena 1 och 2.

Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet

När det gäller motioner med förslag om att se över lagstiftningen i syfte att stärka den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet anför civilutskottet följande.

Civilutskottet anser liksom regeringen att det är viktigt att de myndigheter som kommer i kontakt med frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet har god kännedom om relevanta regler. Utskottet ser därför positivt på det uppdrag som regeringen avser att ge Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd i den del det avser att ta fram ett kunskapsstöd till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet. Förutom att främja en enhetlig tillämpning av regelverket kan uppdraget också antas motverka problemet i vissa fall med långa handläggningstider.

Sammanfattningsvis anser civilutskottet att socialutskottet bör föreslå att riksdagen antar regeringens förslag om ändringar i lagen om internationella faderskapsfrågor (punkten 2 i propositionen). Genom den föreslagna regleringen på området och det aviserade uppdraget till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd enligt ovan får önskemålen i motionerna 2016/17:1518 (M), 2016/17:3143 (M) yrkande 7, 2016/17:3146 (M) yrkande 13, 2017/18:3215 (M) yrkande 13 och 2017/18:3217 (M) yrkande 1 i huvudsak anses vara tillgodosedda. Motionsyrkandena bör därför avstyrkas.

Utskottets ställningstagande

Socialutskottet välkomnar de lagändringar som regeringen föreslår. Förslaget innehåller ändrade regler om assisterad befruktning som syftar till att underlätta för ofrivilligt barnlösa att bli föräldrar. Bland annat tas kravet när det gäller att det blivande barnet ska ha en genetisk koppling till minst en förälder bort. Det föreslås även modernare regler om föräldraskap vid assisterad befruktning, som exempelvis regler som ska ge ökade möjligheter att fastställa faderskap enligt svensk lag för den genetiska fadern efter ett surrogatarrangemang i utlandet, regler om föräldraskap vid assisterad befruktning i egen regi eller i utlandet samt särskilda regler om föräldraskap för situationer där personer får barn efter det att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet.

Socialutskottet, liksom civilutskottet i anförda delar, ställer sig bakom regeringens förslag och anser att propositionen bör bifallas. I likhet med civilutskottet förutsätter socialutskottet att regeringen vid en lämplig tidpunkt kommer att ta nödvändiga initiativ till en översyn av 1 kap. föräldrabalken. Något tillkännagivande behövs därmed inte. Motion 2017/18:4108 (SD)

yrkandena 1 och 2 bör avslås. Motionerna 2017/18:3217 (M) yrkande 3, 2017/18:3578 (L) yrkande 12 och 2017/18:3607 (V) yrkande 10 med förslag om borttagande av kravet på genetisk koppling vid assisterad befruktning får anses vara tillgodosedda genom regeringens förslag och bör avslås. Även motionerna 2017/18:198 (C) och 2017/18:3217 (M) yrkande 4 om förlängd frysförvaringstid får anses vara tillgodosedda genom regeringens förslag och bör avslås. När det gäller motionerna med förslag om att se över lagstiftningen i syfte att stärka den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet ansluter sig socialutskottet till civilutskottets bedömning att de får anses i huvudsak tillgodosedda. Motionerna 2016/17:1518 (M), 2016/17:3143 (M) yrkande 7, 2016/17:3146 (M) yrkande 13, 2017/18:3215 (M) yrkande 13 och 2017/18:3217 (M) yrkande 1 bör avslås.

Bland lagförslagen i propositionen återfinns förslag till ändringar i socialtjänstlagen (2001:453). Denna lag är också föremål för ändringsförslag i proposition 2017/18:121 Modernare adoptionsregler, vilken bereds av civilutskottet. För att uppnå en lagteknisk samordning mellan förslagen har socialutskottet överlämnat det nämnda lagförslaget till civilutskottet när det gäller beredningen av riksdagens beslut om att anta det nyssnämnda förslaget. Det bör dock understrykas att socialutskottet har gjort den sakliga prövningen av detta förslag och att socialutskottet tillstyrker det. Det anförda innebär att socialutskottet förordar att riksdagen godtar det socialutskottet har anfört om de föreslagna ändringarna i socialtjänstlagen (2001:453).

Utskottet övergår nu till att under särskilda rubriker behandla de motionsyrkanden som innehåller förslag om tillkännagivanden i frågor som anknyter till lagförslagen.

Assisterad befruktning med donerade könsceller

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om donerade könsceller, forskning om uppväxtvillkor, utredning av tilltänkta föräldrars förhållanden, könsceller från donator som avlidit, val av donator, insemination vid barnmorskemottagningar och ytterligare förlängning av frysförvaringstid.

Jämför reservation 2 (C, L), 3 (KD), 4 (KD), 5 (SD), 6 (SD), 7 (V), 8 (V) och 9 (L).

Propositionen

Befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller

Möjligheten till assisterad befruktning inom svensk hälso- och sjukvård finns i dag för gifta par, registrerade partner, sambor och ensamstående kvinnor. En insemination får utföras med spermier från den behandlade kvinnans make eller sambo eller med spermier från en donator. En befruktning utanför kroppen får utföras med det behandlade paret egna könsceller, med den behandlade kvinnans eget ägg och donerade spermier eller med ett donerat ägg och spermier från den behandlade kvinnans make eller sambo. En behandling får alltså i dag inte utföras med enbart donerade könsceller. Detta innebär att par som saknar både fungerande ägg och spermier och ensamstående kvinnor som saknar fungerande ägg inte kan erbjudas behandling vid ofrivillig barnlöshet.

Enligt regeringen har en utgångspunkt för tidigare överväganden om assisterad befruktning varit att det blivande barnet ska ha en genetisk koppling till minst en förälder. Regeringen menar emellertid att samhälleliga normer och värderingar om assisterad befruktning, föräldraskap och familjebildning har förändrats över tid, och kunskapen om assisterad befruktning och familjer med barn som har tillkommit genom sådana behandlingar har också ökat. Regeringen anför vidare att forskningen på området är begränsad men att den tyder på att avsaknaden av genetisk koppling mellan barn och förälder inte leder till några negativa konsekvenser. Tvärtom tycks barn som tillkommit genom befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller generellt sett ha lika goda uppväxtvillkor som andra barn, och de medicinska riskerna vid sådana behandlingar är inte större än de som finns vid en befruktning utanför kroppen med ett donerat ägg.

Regeringen nämner även att ett tillåtande av befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller inom svensk hälso- och sjukvård skulle leda till att barnets rätt att få kunskap om sitt genetiska ursprung stärks.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att det inte längre kan anses motiverat att ha ett krav på att det blivande barnet ska ha en genetisk koppling till minst en förälder. En befruktning utanför kroppen inom svensk hälso- och sjukvård bör enligt regeringen få utföras med enbart donerade könsceller. Behandling bör tillåtas både med donerade ägg som inför behandlingen har befruktats med donerade spermier och med befruktade ägg som har blivit över efter ett pars eller en ensamstående kvinnas IVF-behandling och som paret eller kvinnan har överlåtit för användning vid andra personers behandlingar.

Regeringen anför vidare att det enligt Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) rekommendationer om assisterad befruktning i dag krävs att det är utrett att kvinnan har något medicinskt hinder som medför att hon inte kan befruktas genom insemination för att offentligt finansierad befruktning utanför kroppen ska bli aktuell. En särskild fråga vid befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller är om det, som ett par remissinstanser förespråkar, bör vara möjligt för ett kvinnligt samkönat par att donera ägg till varandra inom

paret utan att det är medicinskt motiverat och under vilka förutsättningar detta i så fall ska få ske. Regeringen konstaterar att denna bedömning får göras av varje vårdgivare med tillämpning av principerna i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), jämför proposition 2004/05:137 s. 40.

Regeringen anser vidare att det är viktigt med fortsatt uppföljning inom området assisterad befruktning med donerade könsceller. Regeringen avser därför att följa upp hur lagändringarna genomförs och utvärdera om de har fungerat på avsett sätt. Regeringen anser att det är angeläget med mer kunskap på området, särskilt när det gäller konsekvenser för barn. Det är därför viktigt att hälso- och sjukvården i anslutning till denna verksamhet skapar goda förutsättningar för forskning.

Allmänna villkor för en befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller

Enligt regeringen bör en befruktning utanför kroppen med både donerade ägg och donerade spermier eller en behandling med befruktade ägg som har blivit över efter ett pars eller en ensamstående kvinnas IVF-behandling och som paret eller kvinnan har överlåtit för användning vid andra personers behandlingar (befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller) på samma sätt som annan assisterad befruktning med donerade könsceller, föregås av en särskild prövning.

Några remissinstanser har anfört att det bör vara socialtjänsten som utreder de tilltänka föräldrarnas psykologiska och sociala förhållanden inom ramen för den särskilda prövningen. Enligt regeringen kan det anföras till stöd för en sådan modell att socialtjänsten gör liknande utredningar i ärenden om adoption. Samtidigt bör det enligt regeringen beaktas att socialtjänstens kompetens i många frågor som rör assisterad befruktning är begränsad. Det finns dessutom nackdelar med att dela upp de medicinska och psykologiska utredningarna på två olika aktörer, bl.a. på grund av att den beslutande läkaren kan få sämre möjligheter att påverka innehållet i det underlag som tas fram om utredningen görs av en annan myndighet. En överflyttning av utredningsansvaret till socialtjänsten skulle vidare enligt regeringen innebära att den kompetens som i dag finns samlad hos ett fåtal vårdinrättningar delas upp på ett betydligt större antal aktörer. Sammantaget anser regeringen att det även fortsättningsvis bör vara den berörda vårdinrättningen som utreder de tilltänkta föräldrarnas – eller den tilltänkta förälderns – psykologiska och sociala förhållanden inom ramen för den särskilda prövningen.

Även i övrigt är det enligt regeringen lämpligt att samma regler som gäller för annan assisterad befruktning med donerade könsceller tillämpas vid en befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller. Det innebär bl.a. att det är den ansvariga läkaren som väljer en lämplig äggdonator och spermiedonator. Om behandlingen ska utföras med ett donerat befruktat ägg, bör det vara läkaren som väljer ett lämpligt befruktat ägg. Det behandlade paret eller den behandlade kvinnan bör alltså inte ha något avgörande

inflytande över valet av donator eller donerat befruktat ägg. Läkaren kan välja en donator som paret eller den ensamstående kvinnan har pekat ut och som är villig att medverka. Om det finns önskemål om att använda könsceller från en känd donator eller ett donerat befruktat ägg som består av könsceller från en känd donator, måste dock läkaren bl.a. undersöka de inblandade personernas motiv till det och deras möjligheter att framöver klara sina inbördes relationer på ett bra sätt (jämför prop. 1984/85:2 s. 25 och 26, prop. 2001/02:89 s. 42–44 och prop. 2014/15:127 s. 16).

Regeringen förutsätter att Socialstyrelsen ser över sina föreskrifter och allmänna råd i syfte att anpassa dem till behandlingar med enbart donerade könsceller.

Särskilda villkor för en donator av könsceller

Av lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. framgår att ägg eller spermier från en avliden donator inte får användas för befruktning. Enligt Socialstyrelsens föreskrifter får ett befruktat ägg inte heller användas för behandling om det ägg eller de spermier som använts vid befruktningen kommer från en avliden donator. Enligt regeringen föreslår utredningen, utan att närmare redogöra för vilka överväganden som gjorts beträffande konsekvenserna av förbudet, att förbudet mot att använda befruktade ägg om en donator har avlidit ska tas in i lag. Förslaget ifrågasätts av flera av remissinstanserna som menar att det, i vart fall under vissa förutsättningar, bör vara tillåtet att använda befruktade ägg om äggdonatorn eller spermiedonatorn har avlidit.

Regeringen anser att frågan om det ska vara möjligt att använda ett befruktat ägg för behandling när äggdonatorn eller spermiedonatorn har avlidit aktualiserar flera svåra etiska och juridiska intresseavvägningar. Utredningen har inte haft i uppdrag att se över frågan, och regeringen anser inte att det finns tillräckligt beredningsunderlag för att ta ställning till frågan i detta lagstiftningsärendet. Det finns däremot enligt regeringen skäl att i ett annat sammanhang överväga frågan ytterligare. Det bör därför inte nu genomföras några lagändringar.

Särskilda villkor för behandling med ett donerat befruktat ägg

Regeringen föreslår i propositionen att behandling ska få utföras med sådana befruktade ägg som har blivit över efter ett par eller en ensamstående kvinnas IVF-behandling och som överlåts för användning vid andra personers behandlingar. För att ett donerat befruktat ägg ska få användas vid andra personers behandlingar bör det, som utredningen föreslår, uppställas vissa krav.

Enligt regeringen föreslår utredningen som ett av flera krav för donation av befruktade ägg att båda personerna i paret, eller – om det befruktade ägget blivit över efter en ensamstående kvinnas behandling – kvinnan, är förälder till minst ett barn. Statens medicinsk-etiska råd (Smer) avstyrker förslaget och

framhåller att det inte finns någon motsvarande bestämmelse om krav på föräldraskap vid en donation av könsceller. Enligt regeringen finns det dock en viktig skillnad mellan en donation av könsceller och en donation av befruktade ägg. I det sistnämnda fallet finns det alltid en egen historik av ofrivillig barnlöshet. Det framstår enligt regeringen därför som angeläget att, så långt det är möjligt, undvika situationen att andra personer får barn med de ägg som har befruktats för ett visst par eller en viss ensamstående kvinnas behandling samtidigt som paret förblir barnlöst eller den ensamstående kvinnan förblir barnlös. För att ett donerat befruktat ägg ska få användas vid andra personers behandlingar bör det därför krävas att båda personerna i paret, eller kvinnan, är förälder till minst ett barn. Regeringen förutsätter att Socialstyrelsen ser över sina föreskrifter och allmänna råd för att anpassa dem till de nya reglerna.

Särskilda villkor om var en befruktning utanför kroppen med donerade könsceller ska få utföras

En insemination med donerade spermier får i dag utföras vid offentligt finansierade sjukhus, och med tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg även vid andra vårdinrättningar. Detsamma gäller för en befruktning utanför kroppen med det behandlade parets egna könsceller. En befruktning utanför kroppen som ska utföras med ett donerat ägg eller med donerade spermier får dock endast utföras vid de sjukhus som har sjukvårdsenheter där det bedrivs högskoleutbildning för läkarexamen och forskning, de s.k. universitetssjukhusen.

Regeringen påpekar att det av Socialstyrelsens rapport framgår att det i dag inte finns några skillnader i förlossningsfrekvens, flerbörder och graviditetsutfall mellan universitetssjukhus och andra vårdinrättningar. Det finns vidare, bl.a. genom kvalitetsregistret för assisterad befruktning, goda förutsättningar för tillförlitlig kontroll, uppföljning och utvärdering ur medicinskt och psykosocialt perspektiv för barn, föräldrar och donatorer. Regeringen instämmer därför i Socialstyrelsens bedömning att det inte längre finns skäl att begränsa de vårdgivare som får utföra en befruktning utanför kroppen med ett donerat ägg eller donerade spermier till universitetssjukhusen. Sådana behandlingar bör således, med tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg, få utföras även vid andra vårdinrättningar.

När det gäller befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller anför regeringen att begränsningar av vilka vårdgivare som får utföra en viss behandling bör upprätthållas endast om de är motiverade utifrån kraven på tillförlitlig kontroll, uppföljning och utvärdering. Enligt regeringen finns det från ett medicinskt perspektiv inte några skillnader mellan en befruktning utanför kroppen med ett donerat ägg och en befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller.

Sammantaget anser regeringen att även befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller, med tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg, bör få utföras vid andra vårdinrättningar än universitetssjukhus.

Ytterligare förlängning av frysförvaringstid

Befruktade ägg får i dag förvaras i fryst tillstånd i högst fem år. Om det finns synnerliga skäl får dock Socialstyrelsen för särskilda fall medge att frysförvaringstiden förlängs.

Regeringen hänvisar till utredningen som påpekar att antalet dispensansökningar till Socialstyrelsen har ökat de senaste åren, vilket tyder på att det finns ett behov av en längre frysförvaringstid för befruktade ägg. När det som regeringen föreslår blir tillåtet med donation av befruktade ägg och behandling med sådana ägg kommer behovet sannolikt att bli ännu större. Regeringen anför vidare att det enligt forskningen inte finns något som tyder på att en längre frysförvaringstid innebär ökade medicinska risker för de blivande barnen. Enligt regeringen bör tiden för frysförvaring av befruktade ägg, som utredningen föreslår, förlängas till tio år. Regeringen anför slutligen att det med en längre frysförvaringstid inte finns anledning att också utöka utrymmet för Socialstyrelsen att medge ytterligare förlängning av frysförvaringstiden.

Kompletterande information

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2009:32) om användning av vävnader och celler i hälso- och sjukvården och vid klinisk forskning är tillämpliga bl.a. vid användning av vävnader och celler på människor i sådan verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och tandvårdslagen (1985:125). I fjärde kapitlet finns bestämmelser som tillämpas vid assisterad befruktning.

Motionerna

Donerade könsceller

I kommittémotion 2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att befruktade ägg som blivit över ska kunna doneras även om ingen av donatorerna är förälder till minst ett barn.

I kommittémotion 2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att när det är aktuellt att samtidigt använda donerade ägg och spermier, i första hand använda redan befruktade livsdugliga ägg. Enligt motionärerna bör samtidig donation av ägg och spermier endast komma i fråga när embryon inte finns att tillgå. I yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att användandet av donerade könsceller och befruktade ägg ska tillåtas endast då det finns medicinsk grund för infertilitet, och i yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att donerade könsceller och

befruktade ägg inte ska användas för att främja eller hindra specifika genetiska egenskaper. Motionärerna anser att det är av stor vikt att donerade könsceller inte används för att eftersträva vissa egenskaper hos barnet utan för att avhjälpa barnlöshet.

Forskning om uppväxtvillkor

I kommittémotion 2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om vikten av fortsatt forskning om uppväxtvillkoren för barn som tillkommit med donerade könsceller och befruktade ägg.

Utredning av tilltänkta föräldrars förhållanden

I kommittémotion 2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att det bör vara socialtjänsten som ska utreda de tilltänkta föräldrarnas psykologiska och sociala förhållanden vid en befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller. Motionärerna anser att socialtjänsten bör göra utredningen inom ramen för den särskilda prövningen liksom vid adoptioner.

Könsceller från donator som avlidit

I kommittémotion 2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om att överväga om det ska vara möjligt att använda befruktade ägg för behandling om äggdonatorn eller spermiedonatorn har avlidit.

Val av donator

I kommittémotion 2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att par och ensamstående kvinnor får uttrycklig rätt att välja en känd donator för assisterad befruktning.

Insemination vid barnmorskemottagningar

I kommittémotion 2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 11 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör lägga fram förslag till en lagändring som innebär att det blir möjligt att få tillgång till assisterad befruktning på barnmorskemottagningar.

Ytterligare förlängning av frysförvaringstid

I kommittémotion 2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att Socialstyrelsen ska ha möjlighet att medge att ett befruktat ägg frysförvaras i mer än tio år om det finns särskilda skäl (i stället för synnerliga skäl).

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att det vid donation av befruktade ägg bör krävas att båda personerna i paret, eller – om det befruktade ägget blivit över efter en ensamstående kvinnas behandling – kvinnan, är förälder till minst ett barn trots att ett sådant krav inte ställs vid donation av könsceller. Utskottet anser liksom regeringen att det är angeläget att, så långt det är möjligt, undvika situationen att andra personer får barn med de ägg som har befruktats för ett visst pars eller en viss ensamstående kvinnas behandling samtidigt som paret förblir barnlöst eller den ensamstående kvinnan förblir barnlös. Motion 2017/18:4123 (L) yrkande 1 bör alltså avslås. Utskottet noterar vidare att det enligt SKL:s rekommendationer krävs att det är utrett att kvinnan har ett medicinskt hinder som medför att hon inte kan befruktas genom insemination för att offentligt finansierad befruktning utanför kroppen ska vara aktuell. Utskottet påminner därtill om Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd på området (SOSFS 2009:32). Motion 2017/18:4102 (KD) yrkandena 2 och 3 bör avslås. Även motion 2017/18:4102 (KD) yrkande 1 bör avslås.

När det gäller frågan om fortsatt forskning om uppväxtvillkoren för barn som tillkommit med donerade könsceller och befruktade ägg noterar utskottet att regeringen avser att följa upp hur lagändringarna genomförs och utvärdera om de har fungerat på avsett sätt. Utskottet delar regeringens bedömning att det är angeläget med mer kunskap på området, särskilt när det gäller konsekvenser för barn, och att det därför är viktigt att hälso- och sjukvården i anslutning till denna verksamhet skapar goda förutsättningar för forskning. Motion 2017/18:4102 (KD) yrkande 4 bör avslås.

En motion tar upp frågan om det bör vara socialtjänsten och inte den aktuella vårdinrättningen som ska utreda de tilltänkta föräldrarnas psykologiska och sociala förhållanden. Utskottet delar regeringens bedömning att det bör beaktas att socialtjänstens kompetens i många frågor som rör assisterad befruktning är begränsad samt att det finns nackdelar med att dela upp de medicinska och psykologiska utredningarna på två olika aktörer. Motion 2017/18:4108 (SD) yrkande 5 bör avslås.

När det gäller frågan om att använda befruktade ägg när äggdonatorn eller spermiedonatorn har avlidit noterar utskottet att regeringen anser att det saknas tillräckligt beredningsunderlag för att ta ställning till frågan i detta lagstiftningsärendet men att det finns skäl att överväga frågan i ett annat sammanhang. Motion 2017/18:4108 (SD) yrkande 4 bör avslås.

Vid assisterad befruktning med donerade könsceller är det den ansvariga läkaren som väljer en lämplig äggdonator och spermiedonator. Regeringen föreslår att motsvarande ska gälla om behandlingen ska ske med ett donerat befruktat ägg. Utskottet delar regeringens bedömning att det behandlade paret eller den behandlade kvinnan inte bör ha något avgörande inflytande över valet av donator eller donerat befruktat ägg. Utskottet noterar att läkaren kan välja en donator som paret eller den ensamstående kvinnan har pekat ut och som är villig att medverka. I det fallet måste dock läkaren bl.a. undersöka de

inblandade personernas motiv till det och deras möjligheter att framöver klara sina inbördes relationer. Motion 2017/18:3607 (V) yrkande 7 bör avslås.

Utskottet kan konstatera att insemination med donerade könsceller inte utan tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg får utföras annat än vid offentligt finansierade sjukhus och att sådan insemination ska ske under överinseende av läkare med specialistkompetens i gynekologi och obstetrik enligt 6 kap. 2 § lagen om genetisk integritet m. m. Enligt utskottets bedömning är detta en god ordning. Utskottet anser därför inte att riksdagen bör ta något initiativ med anledning av motion 2017/18:3607 (V) yrkande 11, varför den bör avslås.

Utskottet har tidigare i betänkandet ställt sig bakom regeringens förslag att tiden för frysförvaring av befruktade ägg förlängs till tio år. Utskottet delar även regeringens bedömning att det med en sådan förlängd frysförvaringstid inte finns anledning att också utöka utrymmet för Socialstyrelsen att medge ytterligare förlängning av frysningstiden genom att för detta endast kräva särskilda skäl, i stället för synnerliga skäl. Motion 2017/18:4123 (L) yrkande 2 bör avslås.

Surrogatmoderskap och föräldraskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om surrogatmoderskap, särskilda aspekter på surrogatmoderskap utomlands, riktad information till blivande föräldrar och den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet.

Jämför reservation 10 (M, C, L), 11 (SD), 12 (L) och 13 (L) samt det särskilda yttrandet (KD).

Propositionen

Surrogatmoderskap, även kallat värdmoderskap, innebär att en kvinna blir gravid med den uttalade avsikten att efter födelsen lämna över barnet till ett par eller en person som inte själv kan eller vill föda ett barn. Surrogatmoderskap kan vara antingen partiellt eller fullständigt. Vid partiellt surrogatmoderskap befruktas surrogatmoderns eget ägg av spermier från en av de tilltänkta föräldrarna eller från en donator. Vid fullständigt surrogatmoderskap förs ett befruktat ägg in och utvecklas i surrogatmoderns livmoder. Såväl ägg som spermier kommer antingen från de tilltänkta föräldrarna eller från utomstående donatorer. Ett surrogatmoderskap kan vidare vara altruistiskt eller kommersiellt. Ett kommersiellt surrogatmoderskap innebär att den födande kvinnan får en särskild ersättning för att hon agerar som surrogatmor som går utöver ersättningen för olika kostnader relaterade till graviditeten. Vid många kommersiella arrangemang betalas inte bara ersättning till surrogatmodern utan även till den klinik som genomför behandlingen och ibland även den organisation som förmedlar

kontakten mellan de tilltänka föräldrarna å ena sidan och surrogatmodern och kliniken å andra sidan.

Enligt regeringen aktualiserar surrogatmoderskap flera komplicerade etiska och juridiska frågeställningar och intresseavvägningar, bl.a. i förhållande till den födande kvinnan och det blivande barnet. Internationellt finns det inte någon samsyn i frågan om det bör vara tillåtet att bli förälder genom ett surrogatarrangemang. I Sverige är surrogatmoderskap inte uttryckligen förbjudet. Svensk lagstiftning medger dock inte att surrogatarrangemang genomförs inom svensk hälso- och sjukvård, och utredningen föreslår inte någon ändring i detta avseende. Regeringen har efter omsorgsfulla överväganden kommit fram till att inte frångå utredningens bedömning.

Regeringen påtalar att antalet internationella surrogatarrangemang har ökat under senare år och att det även i Sverige har blivit mer vanligt förekommande att ofrivilligt barnlösa åker utomlands för att få barn genom surrogatmoderskap.

Regeringen anför att några remissinstanser har framfört att Sverige, när svenska medborgare genomgår surrogatarrangemang utomlands, har en långtgående skyldighet att säkerställa att det barn som tillkommit genom arrangemanget får rättsliga föräldrar i Sverige. Enligt regeringen kan dock principen om barnets bästa, som utredningen framhåller, inte anses kräva att Sverige genomför mer omfattande författningsändringar eller vidtar andra ingripande åtgärder för att lösa alla problem som kan uppkomma när personer i Sverige får barn genom ett surrogatarrangemang i utlandet. Regeringen anser vidare att det också är svårt att förena åtgärder som syftar till att underlätta för svenska medborgare att genomgå kommersiella surrogatarrangemang i utlandet med inställningen att det inte är godtagbart med sådana arrangemang.

Regeringen påpekar vidare att det av utredningens kartläggning framgår att de svårigheter som uppkommit i Sverige till följd av internationella surrogatarrangemang framför allt har handlat om långa handläggningstider på grund av svenska myndigheters osäkerhet vid handläggningen av frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet. Enligt regeringen har inget barn i Sverige som tillkommit genom ett sådant arrangemang blivit föräldralöst eller statslöst, utan alla barn har fått en rättslig företrädare här och, när en förälder varit svensk medborgare, blivit svenska medborgare. Det finns enligt regeringen inte heller någon möjlighet för Sverige att ensidigt lösa alla eventuella problem som kan uppkomma vid ett internationellt surrogatarrangemang. Vid gränsöverskridande surrogatarrangemang kan det även uppstå svårigheter till följd av lagstiftningen i det andra landet, och dessa kan – och bör – enligt regeringen inte alltid åtgärdas genom svensk lagstiftning. Regeringen anser däremot att det är viktigt att Sverige aktivt verkar för en samsyn i dessa frågor på internationell nivå, t.ex. inom ramen för det arbete som pågår i Haagkonferensen för internationell privaträtt i dessa frågor.

Sammantaget anser regeringen att det inte bör genomföras lagändringar enbart för att underlätta för svenska medborgare att genomgå surrogatarrangemang i utlandet. Författningsändringar kan dock krävas av

andra skäl, t.ex. för att den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen ska stå i överensstämmelse med principen om barnets bästa (se vidare s. 22–23).

Enligt regeringen är det viktigt att de myndigheter som kommer i kontakt med frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet har god kännedom om relevanta regler och kan lämna korrekt information. Regeringen delar därför utredningens bedömning att det inom myndigheterna finns behov av ytterligare kunskap om frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet och att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd bör få i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag i dessa frågor. Några remissinstanser uttrycker farhågor för att information i dessa frågor, och då särskilt information som riktar sig till potentiella föräldrar, kan leda till ökad stigmatisering av barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet. Enligt regeringen är många potentiella föräldrar väl insatta i de frågor som kan uppkomma i samband med ett surrogatarrangemang i utlandet, men det är viktigt att information finns tillgänglig för alla. Regeringen konstaterar i detta sammanhang att information från myndigheterna måste vara saklig. Barn som tillkommit efter surrogatarrangemang i utlandet ska inte behöva känna oro för stigmatisering. Detta är enligt regeringen någonting som Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd måste beakta i sitt arbete med kunskapsstödet.

Regeringen bedömer sammanfattningsvis att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd bör få i uppdrag att dels ta fram kunskapsstöd till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet, dels undersöka huruvida, och i så fall på vilket sätt, dessa myndigheter bör förmedla kunskap och information till potentiella föräldrar. Regeringen avser att återkomma med ett sådant uppdrag.

Utökade möjligheter för socialnämnder att fastställa faderskap enligt svensk lag

Enligt regeringen finns det behov av att förenkla möjligheterna att i Sverige fastställa faderskapet för barnets genetiska far efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Ett barn som har tillkommit genom surrogatmoderskap i utlandet måste i dag – i de fall det inte finns någon utländsk fastställelse av faderskapet som erkänns i Sverige – väcka en talan om fastställande av faderskap i svensk domstol för att få en rättslig far i Sverige. Det krävs alltså att barnet genom sin ställföreträdare initierar en sådan process. En ur barnets perspektiv bättre ordning vore enligt regeringen att det blir möjligt för den genetiska fadern att bekräfta faderskapet under medverkan av en socialnämnd.

Regeringen anser därför att socialnämnders behörighet att medverka vid fastställande av faderskap enligt svensk lag bör utökas till att omfatta även situationer när socialnämnden inte har någon utredningsskyldighet, om barnet har sin hemvist i ett annat land, fastställelsen avser en man som har sin hemvist i Sverige, det påstås att barnet har tillkommit med mannens spermier och barnet i hemvistlandet inte har några andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make, registrerade partner eller sambo.

Ärenden om fastställande av faderskap för barn som har sin hemvist i Sverige handläggs av den kommun där barnet är folkbokfört (2 kap. 1 och 2 §§ föräldrabalken). I de fall socialnämndens nu utökade behörighet aktualiseras har barnet dock sin hemvist i utlandet, medan den man som ska fastställas som far har sin hemvist i Sverige. Det är därför enligt regeringen lämpligt att dessa ärenden handläggs av socialnämnden i den kommun där den man som ska fastställas som far är folkbokförd.

Att socialnämnders behörighet utökas kan komma att innebära att de framöver kommer att handlägga fler faderskapsärenden med internationell anknytning, och det är enligt regeringen angeläget att undvika att två motstridiga avgöranden blir gällande i Sverige. Regeringen föreslår därför att det bör införas en uttrycklig bestämmelse om att socialnämnden inte får godkänna en bekräftelse av faderskapet eller föräldraskapet enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken till ett barn om det utomlands pågår en rättegång om faderskapet. En motsvarande bestämmelse finns redan om socialnämndens handläggning av faderskapsärenden med nordisk anknytning (4 § lagen [1979:1001] om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden).

Utökade möjligheter för svensk domstol att fastställa faderskap enligt svensk lag

Svenska domstolar som handlägger mål om faderskap när talan förs mot en man som har sin hemvist i Sverige ska som huvudregel tillämpa lagen i barnets födelseland och inte svensk lag. Regeringen anser att det är lämpligt att domstolen i stället tillämpar svensk lag i dessa mål. Regeringen föreslår alltså att det införs en särskild bestämmelse om att svensk lag ska tillämpas även när barnet har sin hemvist i ett annat land, om fastställelsen avser en man som har sin hemvist i Sverige, det påstås att barnet har tillkommit med mannens spermier och barnet i hemvistlandet inte har några andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make, registrerade partner eller sambo.

Ett resultat av att svensk lag görs tillämplig är att surrogatmoderns make, i de fall hon är gift med en man, enligt presumtionen i 1 kap. 1 § föräldrabalken kommer att anses som barnets far. För att den genetiska fadern ska kunna fastställas som rättslig far måste först faderskapet för surrogatmoderns make hävas. Det bör därför vara möjligt att, under ovan angivna förutsättningar, i samma rättegång som talan om fastställande av faderskap ta upp en talan om hävande av faderskapet för surrogatmoderns make.

Enligt regeringen bör den socialnämnd som har möjlighet att medverka vid en fastställelse av faderskapet genom bekräftelse också ha möjlighet att föra barnets talan i domstol, dvs. socialnämnden i den kommun där den man som ska fastställas som far är folkbokförd. Detta bör komma till uttryck i lag. Socialnämndens möjlighet att föra barnets talan bör inte avse bara talan om fastställande av faderskap, utan – för att möjliggöra fastställande av faderskap i de fall surrogatmodern är gift – också talan om hävande av faderskap för surrogatmoderns make.

Motionerna

Surrogatmoderskap

I kommittémotion 2017/18:4107 av Anders W Jonsson och Camilla Waltersson Grönvall (C, M) föreslås ett tillkännagivande om att altruistiskt surrogatmoderskap ska bli en tillåten metod för assisterad befruktning. Liknande förslag finns även i kommittémotion 2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 3, 2017/18:1721 av Sofia Arkelsten (M), 2017/18:2980 av Sofia Fölster (M), kommittémotionerna 2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 14, 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 2 och partimotion 2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 11.

I partimotion 2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 76 föreslås ett tillkännagivande om att inte tillåta surrogatmoderskap. En likalydande begäran finns i kommittémotion 2017/18:3625 av Désirée Pethrus m.fl. (KD) yrkande 28.

Surrogatmoderskap utomlands

I kommittémotion 2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om att utreda hur svenskars utnyttjande av surrogatmoderskap i andra länder ska upphöra. Motionärerna anser att regeringen med de föreslagna lagändringarna om surrogatmoderskap ger fel signaler och indirekt legitimerar att svenskar utnyttjar ett förfarande i andra länder som inte är tillåtet i Sverige.

Riktad information till blivande föräldrar

I kommittémotion 2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att informationsinsatser om värdföräldraskap (i övriga betänkandet kallat surrogatföräldraskap) inte bör riktas till enskilda. Motionärerna ifrågasätter att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd ges i uppdrag att undersöka huruvida myndigheter bör förmedla riktad information till personer som överväger att bli föräldrar genom värdmoderarrangemang (i övriga betänkandet kallat surrogatarrangemang) i utlandet.

Den rättliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet

I kommittémotion 2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda hur man ytterligare kan stärka den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom värdmoderarrangemang i utlandet.

Civilutskottets yttrande

När det gäller motionsyrkandet om att utreda hur man ytterligare kan stärka den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet anför civilutskottet följande.

Som civilutskottet ovan konstaterat när det gäller föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet kommer en utländsk fastställelse av faderskap genom bekräftelse eller domstolsavgörande som huvudregel även fortsättningsvis att gälla i Sverige, även när barnet har tillkommit genom ett surrogatarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiska far.

Vidare innebär det lagförslag som civilutskottet tidigare i yttrandet ställt sig bakom att det införs utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag, vilket gör det lättare att i Sverige fastställa faderskapet för barnets genetiska far efter ett surrogatarrangemang i utlandet.

Civilutskottet konstaterar även att regeringen, i syfte att främja en enhetlig tillämpning av regelverket på området och motverka problemet i vissa fall med långa handläggningstider, avser att ge Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet.

Mot den redovisade bakgrunden anser civilutskottet inte att det finns behov av någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionen, och motionsyrkandet bör därför avstyrkas.

Utskottets ställningstagande

Surrogatmoderskap aktualiserar flera komplicerade etiska och juridiska frågeställningar och intresseavvägningar bl.a. i förhållande till den födande kvinnan och barnet. Internationellt, och inom EU, finns inte någon samsyn i frågan om det bör vara tillåtet att bli förälder genom surrogatarrangemang. I Sverige är surrogatmoderskap inte uttryckligt förbjudet, men lagstiftningen medger inte att surrogatarrangemang genomförs inom svensk hälso- och sjukvård. Utskottet noterar att regeringen ansluter sig till utredningens bedömning att inte föreslå någon ändring i det avseendet. Utskottet ansluter sig till regeringens bedömning. Motionerna 2017/18:1721 (M), 2017/18:2980 (M), 2017/18:3215 (M) yrkande 14, 2017/18:3217 (M) yrkande 2, 2017/18:3578 (L) yrkande 11, 2017/18:4107 (C, M) och 2017/18:4123 (L) yrkande 3 bör avslås. Motionerna 2017/18:3625 (KD) yrkande 28 och 2017/18:3750. (KD) yrkande 76 får anses tillgodosedda och bör avslås.

Utskottet noterar att regeringen inte föreslår lagändringar enbart i syfte att underlätta för svenska medborgare att genomgå surrogatarrangemang i utlandet. Emellertid anser regeringen att sådana ändringar kan krävas exempelvis för att den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen ska stå i överensstämmelse med principen om barnets bästa. Utskottet delar den bedömningen. Utskottet anser inte att det finns skäl för något initiativ från riksdagen med anledning av motion 2017/18:4108 (SD) yrkande 6. Motionen bör avslås.

När det gäller det aviserade uppdraget till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd i den delen det avser att undersöka om och i så fall hur kunskap som rör surrogatarrangemang i utlandet ska förmedlas till potentiella föräldrar konstaterar utskottet liksom regeringen att information från myndigheter måste vara saklig och att detta är någonting som Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd måste beakta i sitt arbete med kunskapsstödet. Ett tillkännagivande med anledning av motion 2017/18:4123 (L) yrkande 5 är inte nödvändigt. Motionen bör avslås.

När det slutligen gäller ett motionsyrkande om att utreda hur man ytterligare kan stärka den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang ansluter sig utskottet till civilutskottets bedömning. Motion 2017/18:4123 (L) yrkande 4 bör alltså avslås.

Föräldraskap vid ändrad könstillhörighet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om utredning om kön och könstillhörighet, folkbokföringsfrågor och föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet.

Jämför reservation 14 (SD) och 15 (V, L).

Propositionen

Särskilda regler om föräldraskap för de fall personer får barn efter det att en av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet

Regeringen anför att det av den kartläggning utredningen har gjort framgår att det slopade steriliseringskravet åtminstone inledningsvis gett upphov till vissa tillämpningsproblem i folkbokföringsverksamheten och att problemen beror på att den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen inte är anpassad till situationen att en person som ändrat könstillhörighet får barn. Enligt regeringen är det angeläget att den föräldraskapsrättsliga regleringen är tydlig. Det ska inte för enskilda och myndigheter råda någon tvekan om vilka som ska anses som ett barns föräldrar. Enligt regeringen bör den föräldraskapsrättsliga regleringen när någon av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet utgå från den könstillhörighet som framgår av folkbokföringen. En man som föder ett barn bör således betecknas och registreras som far till barnet. Om mannen har genomgått en assisterad befruktning som ensamstående bör motsvarande regler som gäller vid assisterad befruktning av ensamstående kvinnor gälla för honom. Även en man som uppfyller villkoren för att fastställas som far eller, efter en assisterad befruktning, anses som far, bör betecknas och registreras som far. Det innebär att han ska anses som far till barnet om det genom en genetisk undersökning är utrett att han är barnets far, eller om det är utrett att han har haft samlag med den förälder som fött barnet eller en assisterad befruktning har utförts med hans spermier under den tid då barnet kan ha

tillkommit och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom samlaget eller behandlingen (1 kap. 5 § föräldrabalken). Han ska även anses som far till barnet om han har samtyckt till att hans make eller sambo genomgår en assisterad befruktning och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet kommit till genom behandlingen. Om donerade spermier har använts, krävs att behandlingen har utförts inom svensk hälso- och sjukvård eller vid en behörig inrättning i utlandet där barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatoren (1 kap. 8 § föräldrabalken). En kvinna som uppfyller motsvarande villkor bör betecknas och registreras som mor till barnet. Att en kvinna som föder barn ska anses som barnets mor följer redan av den oskrivna moderskapsprincipen och behöver inte regleras särskilt.

Faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet bör fastställas genom bekräftelse eller dom

Om modern när ett barn föds är gift med en man, anses mannen som barnets far (1 kap. 1 § föräldrabalken). Presumtionen gäller även om barnet har kommit till genom assisterad befruktning. Om det inte finns en faderskapspresumtion, ska faderskapet fastställas genom bekräftelse eller dom. Ett föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken måste alltid fastställas genom en bekräftelse eller en dom. Det finns alltså i dessa fall inte någon motsvarighet till en faderskapspresumtion (1 kap. 3 och 9 §§ föräldrabalken). Enligt regeringen har dock Utredningen om faderskap och föräldraskap i uppdrag att bl.a. ta ställning till om föräldraskapet enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken för en make eller registrerad partner vid assisterad befruktning bör presumeras på motsvarande sätt som faderskapet i dag presumeras för en gift man (dir. 2017:28). Frågan är vad som ska gälla i de fall ett barn föds efter det att någon av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet.

Enligt regeringen bör faderskapet eller moderskapet i de fall den som föder barnet inte är gift med barnets andra förälder, liksom i andra fall där den födande föräldern inte är gift, fastställas genom bekräftelse eller dom. Utredningen föreslår att faderskapet eller moderskapet ska fastställas genom bekräftelse eller dom även när den födande föräldern är gift. Några remissinstanser anser dock att en gift partner bör omfattas av faderskapspresumtionen eller en motsvarande moderskapspresumtion. Enligt regeringen bygger dock faderskapspresumtionen på tanken att den i de allra flesta fall anger den genetiska fadern som barnets rättsliga far, medan det inte i samma utsträckning kan antas att en person som har ändrat könstillhörighet och ska fastställas som far eller mor till barnet kommer att ha bidragit med sina spermier till befruktningen. Detta är också enligt regeringen ett av skälen till att det i dag inte finns någon motsvarande presumtion för den kvinna i ett samkönat äktenskap som inte har fött barnet. Regeringen anser därför att ett faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet bör fastställas

genom bekräftelse eller dom när någon av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet även i de fall föräldrarna är gifta med varandra.

Det bör inte införas särskilda regler om föräldraskap för det fall en person redan har barn vid ändring av könstillhörigheten

Enligt regeringen anser Skatteverket att de nya reglerna om föräldraskap även bör gälla i förhållande till personer som redan har en relation registrerad till en person som har ändrat könstillhörighet, exempelvis ett barn som är fött före ändringen av könstillhörigheten. Syftet med den föräldraskapsrättsliga regleringen är emellertid att fastställa vem som är förälder till ett barn när barnet föds. Även om reglerna kan komma att tillämpas i ett senare skede av ett barns liv, ska de inte tillämpas för att fastställa vem som är ett barns förälder när en sådan sedan tidigare är fastställd (jämför 1 kap. 3 § föräldrabalken). Det bör därför inte införas särskilda regler om föräldraskap för de fall en person redan har barn när hans eller hennes könstillhörighet ändras. Regeringen konstaterar dock att det i egenskap av folkbokföringsmyndighet åligger Skatteverket att registrera uppgifter i folkbokföringen om en persons familj, bl.a. vem som är förälder till ett barn (1 § folkbokföringslagen [1991:481], 1 kap. 4 § och 2 kap. 3 § 10 lagen [2001:182] om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet och 2 § förordningen [2001:589] om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet). Det är därför enligt regeringen Skatteverket som får bedöma om en ändrad könstillhörighet i varje enskilt fall bör medföra en ändring av uppgiften om föräldraskap.

Tillkännagivande om ordningen för utredningar om faderskap för ogifta

Riksdagen beslutade den 5 mars 2015 om ett tillkännagivande om ordningen för utredningar om faderskap för ogifta (bet. 2014/15:CU6 förslagspunkt 4, rskr. 2014/15:122, ingen reservation):

Mot denna bakgrund anser utskottet att det finns skäl för regeringen att undersöka de frågeställningar kring den nuvarande ordningen för utredningar om faderskap för ogifta som lyfts fram i motionerna. Det bör vara en uppgift för regeringen att överväga om det finns behov av förändringar och i så fall ta nödvändiga initiativ. Regeringen bör också i ett lämpligt sammanhang återkomma till riksdagen och redovisa resultatet av arbetet. Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Ställningstagandet innebär ett delvis bifall till samtliga motioner.

Regeringen anför i propositionen att den i mars 2017 tillsatte en utredning om modernare regler om faderskap och föräldraskap (dir. 2017:28). Ett av utredningens uppdrag är att lämna förslag på hur reglerna om bekräftelse av faderskap och föräldraskap för ogifta kan moderniseras och förenklas. Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018. Genom den redovisningen anser regeringen att riksdagsskrivelsen är slutbehandlad.

Regeringen redovisar den riksdagsskrivelse som avser tillkännagivandet som inte slutbehandlad i regeringens skrivelse 2017/18:75 Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2017 (s. 15). Regeringen hänvisar där till den ovan nämnda utredningen och anför att avsikten är att under våren 2018 återredovisa till riksdagen och därmed slutbehandla skrivelsen.

Kompletterande information

Följändringar i folkbokföringen

Följande information finns på Skatteverkets webbplats om följändringar i folkbokföringen sedan Skatteverket registrerat en uppgift om en persons juridiska könstillhörighet efter ett beslut om ändrad könstillhörighet.

Det finns inga uttryckliga författningsbestämmelser om hur andra uppgifter i folkbokföringen ska registreras vid ändrad könstillhörighet. Ändringarna görs i stället utifrån Skatteverkets interna rutiner samt rättspraxis.

Utgångspunkten för de ändringar som görs i folkbokföringen är att det nya personnumret och namnet för den som ändrar könstillhörighet ska få fullt genomslag i folkbokföringen. Det innebär att de nya personuppgifterna framgår även hos personens föräldrar och barn.

Exempelvis ska en relation till ett barn återspegla föräldrarnas förvärvade könstillhörighet som en följd av beslutet om ändrad könstillhörighet. Den som blivit man är efter ändringen registrerad som far till sitt barn och den som blivit kvinna är på motsvarande sätt registrerad som mor. Det innebär att barnet efter ändringen kan ha två registrerade fäder eller två registrerade mödrar i folkbokföringen. Om föräldern även är vårdnadshavare för barnet presenteras vårdnaden med vårdnadshavarens nya personnummer.

Ett nytt personnummer i samband med ändring av könstillhörighet får också genomslag för aktuellt och tidigare äktenskap. Om personen som ändrat könstillhörighet tidigare har varit gift eller registrerad partner presenteras den avslutade relationen med det nya personnumret och namnet.

Skatteverkets åtgärder påverkas inte av den berörda personens inställning till hur uppgifterna ska presenteras. Man kan inte själv välja hur identitets- och familjerättsliga förhållanden ska betecknas eller registreras i folkbokföringen. Registreringen i folkbokföringen påverkar alla personer som har en relation till den som ändrat könstillhörighet, oavsett vilken ålder de har eller om de har avlidit.

Utredningen om modernare regler om faderskap (dir. 2017:28)

I mars 2017 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att se över delar av föräldrabalkens regler om fastställande av faderskap och föräldraskap (dir. 2017:28). I uppdraget ingår att ta ställning till om, och i så fall under vilka förutsättningar, föräldraskapet för en make eller registrerad partner vid assisterad befruktning bör presumeras på motsvarande sätt som faderskapet i dag presumeras för en gift man. Om utredaren bedömer att en föräldraskapspresumtion bör införas, ska utredaren även ta ställning till när en sådan presumtion ska kunna hävas. Utredaren ska även undersöka hur reglerna om bekräftelse av faderskap och föräldraskap för ogifta tillämpas och lämna

förslag på hur regleringen kan moderniseras och förenklas. Utredaren ska i det sammanhanget beakta vikten av att fastställda faderskap blir korrekta och de möjligheter som digitaliseringen kan erbjuda för att förenkla förfarandet. I uppdraget ingår även att göra en översyn av de författningar som handlar om rättsgenetiska undersökningar vid utredning av faderskap.

Syftet är att – med utgångspunkt i principen om barnets bästa – åstadkomma en mer ändamålsenlig, jämlik och modern reglering.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018.

Motionerna

Utredning om kön och könstillhörighet

I kommittémotion 2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att tillsätta en bred utredning om kön och könstillhörighet. Motionärerna anser att regeringens förslag, att den som juridiskt har ett kön men bidrar med könsceller som biologiskt tillhör det andra könet, är dåligt underbyggt. Det finns flera sätt att definiera kön, juridiskt kön, biologiskt kön och genus, och det är enligt motionärerna inte bra att ha flera olika könstillhörigheter för en person. Motionärerna anför att det behöver tydliggöras hur staten ska se på kön och vilka begrepp som ska användas.

Föräldraskap för befintliga barn vid ändrad könstillhörighet

I kommittémotion 2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om möjligheten att i folkbokföringen inte ändra redan befintliga familjerelationer vid ändrad könstillhörighet. Enligt motionärerna är det rimligt att det juridiska könet återspeglas i föräldraskapet när en person blir förälder efter den tidpunkt då könsidentiteten fastställs. Det bör dock övervägas om redan befintliga familjerelationer alltid måste ändras i samband med att en person genomgår ändrad könstillhörighet. I det fall den enskilde inte önskar få familjerelationer ändrade bör detta inte påtvingas någon vad gäller befintliga familjerelationer. Det bör utredas i vilken mån detta kräver stöd i lag eller förordning.

Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet

I kommittémotion 2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om att en könsneutral föräldraskapspresumtion bör införas skyndsamt. Motionärerna delar regeringens uppfattning att en persons könstillhörighet bör avspelas i det rättsliga föräldraskapet. Reglerna om fastställande av faderskap och föräldraskap har emellertid inte uppdaterats till fullo, och det leder till praktiska nackdelar. Enligt det föreslagna regelverket omfattas inte ett gift föräldrapar där någon ändrat könsidentitet av faderskapspresumtion, utan i stället får faderskapet fastställas genom bekräftelse eller dom (i likhet med hur faderskap fastställs i samboför-

hållanden och föräldraskap för den i ett gift samkönat par som inte föder barnet). Utredningen om modernare regler om faderskap (dir. 2017:28) arbetar med frågan, och det hade varit ett alternativ att avvakta med lagändringen så att frågan hade kunnat hanteras i ett sammanhang. Motionärerna anser att det är mycket viktigt att frågan löses så snart som möjligt.

Civilutskottets yttrande

När det gäller frågan om föräldraskap för befintliga barn vid ändrad könstillhörighet har civilutskottet anfört följande:

Civilutskottet har tidigare i yttrandet ställt sig bakom regeringens lagförslag om särskilda regler om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet. Regleringen ska tillämpas för att fastställa vem som är far eller mor till ett barn som föds efter det att könstillhörigheten för någon av eller båda föräldrarna har ändrats. Regleringen ska däremot inte tillämpas för att fastställa vem som är ett barns far eller mor när en sådan sedan tidigare är fastställd, och reglerna gäller alltså inte i förhållande till ett barn som är fött före ändringen av könstillhörigheten. Detta innebär att den föräldraskapsrättsliga regleringen är i överensstämmelse med önskemålen i motionen, och motionsyrkandet bör utifrån den utgångspunkten avstyrkas.

En annan sak är, som påpekas i propositionen, att Skatteverket i egenskap av folkbokföringsmyndighet har till uppgift att registrera uppgifter i folkbokföringen om en persons familj, bl.a. vem som är förälder till ett barn, och att det därför är Skatteverket som med tillämpning av bl.a. folkbokföringslagen (1991:481) får bedöma huruvida en ändrad könstillhörighet i varje enskilt fall bör leda till en ändring av uppgiften om föräldraskap. Den regleringen ligger utanför civilutskottets beredningsområde, och civilutskottet tar därför inte ställning till om det utifrån den regleringen kan finnas skäl att föreslå någon åtgärd med anledning av motionsyrkandet.

I fråga om föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet anför civilutskottet följande:

Civilutskottet har tidigare i detta yttrande ställt sig bakom regeringens lagförslag om att när någon av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet, ska faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet fastställas genom bekräftelse eller dom även när föräldrarna är gifta med varandra.

Vidare konstaterar civilutskottet att Utredningen om faderskap och föräldraskap har i uppdrag att bl.a. ta ställning till om föräldraskapet för en make eller registrerad partner vid assisterad befruktning bör presumeras på motsvarande sätt som faderskapet i dag presumeras för en gift man (dir. 2017:28). Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018. Därutöver föreslås i betänkandet Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92) bl.a. att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att genomföra en översyn av föräldraskapet i syfte att göra den könsneutral. Regeringen förklarar i propositionen att den kommer att återkomma med anledning av betänkandet.

Mot den bakgrunden anser civilutskottet att det inte finns skäl att föreslå något initiativ från riksdagen med anledning av motionen, och motionsyrkandet bör därför avstyrkas.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har tidigare i betänkandet ställt sig bakom regeringens lagförslag om särskilda regler om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet. Reglerna innebär att den föräldraskapsrättsliga regleringen när någon eller båda av föräldrarna ändrat könstillhörighet ska utgå från den könstillhörighet som framgår av folkbokföringen. Utskottet anser inte att riksdagen bör ta ett initiativ med anledning av motion 2017/18:4108 (SD) yrkande 3, varför den bör avslås.

Som nyss nämnts har utskottet, liksom civilutskottet, tidigare ställt sig bakom regeringens lagförslag om särskilda regler om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet. Regleringen ska tillämpas för att fastställa vem som är far eller mor till ett barn som föds efter det att könstillhörigheten för någon eller båda föräldrarna har ändrats. Dessa regler gäller inte i förhållande till ett barn som är fött före ändringen av könstillhörigheten.

Det kan därutöver noteras att Skatteverket i egenskap av folkbokföringsmyndighet har till uppgift att registrera uppgifter i folkbokföringen om en persons familj, bl.a. vem som är förälder till ett barn, och att det är Skatteverket som med tillämpning av bl.a. folkbokföringslagen (1991:481) får bedöma om en ändrad könstillhörighet i varje enskilt fall bör medföra en ändring av uppgiften om föräldraskap. Utskottet noterar i det sammanhanget att utgångspunkten för de ändringar som görs i folkbokföringen efter beslut om ändrad könstillhörighet enligt Skatteverkets praxis är att de nya personuppgifterna ska framgå även hos personens föräldrar och barn. Det framgår vidare att det av denna praxis följer att den enskilde inte själv kan välja hur identitets- och familjerättsliga förhållanden ska betecknas eller registreras i folkbokföringen och att registreringen i folkbokföringen påverkar alla personer som har en relation till den som ändrat könstillhörighet, oavsett vilken ålder de har eller om de har avlidit.

Utskottet har förståelse för den problematik som belyses i motion 2017/18:4102 (KD) yrkande 5 och anser att det kan finnas skäl att följa utvecklingen med anledning av ovan nämnda praxis. Utskottet anser emellertid inte att det för närvarande finns anledning för riksdagen att ta något initiativ. Motion 2017/18:4102 (KD) yrkande 5 bör avslås i den mån den inte kan anses tillgodosedd med det anförda.

När det gäller frågan om att införa en könsneutral föräldraskapspresumtion ansluter sig utskottet till civilutskottets bedömning att det inte finns något skäl att föreslå ett initiativ från riksdagen. Motion 2017/18:4123 (L) yrkande 6 bör avslås.

Reservationer

1. Regeringens lagförslag, punkt 1 (SD)

av Per Ramhorn (SD) och Carina Ståhl Herrstedt (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen

- a) avslår regeringens förslag till lag om ändring i föräldrabalken,
- b) antar regeringens förslag till
 1. lag om ändring i lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor,
 2. lag om ändring i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.,
- c) godtar inte det utskottet anför om regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453),
- d) ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2017/18:155 punkterna 2 och 4 samt motion

2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2 samt

avslår proposition 2017/18:155 punkterna 1 och 3.1 samt motionerna

2016/17:1518 av Sofia Arkelsten (M),

2016/17:3143 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 7,

2016/17:3146 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13,

2017/18:198 av Ola Johansson (C),

2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13,

2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkandena 1, 3 och 4,

2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 12 och

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 10.

Ställningstagande

Vi anser att regeringens förslag till ändringar i föräldrabalken är dåligt underbyggt och att propositionen bör avslås i den delen. Som en konsekvens härav bör även förslaget om ändring i socialtjänstlagen avslås. Därtill anser vi att de senaste årens successiva ändringar i 1 kap. föräldrabalken har gjort detta svåröverskådligt och otydligt och att regeringen därför snarast bör se över reglerna i detta kapitel och återkomma till riksdagen med ett förslag. I övrigt ställer vi oss bakom propositionen.

2. Donerade könsceller, punkt 2 (C, L)

av Anders W Jonsson (C) och Barbro Westerholm (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 1 och
avslår motion

2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkandena 1–3.

Ställningstagande

Vi välkomnar att regeringen nu föreslår att embryodonation ska tillåtas och att regelverket kring hanteringen av befruktade ägg moderniseras. Emellertid har vi synpunkter när det gäller förslaget om att ett befruktat ägg som blivit över efter ett pars eller en ensamstående kvinnas befruktning utanför kroppen endast ska få användas om paret eller kvinnan är förälder till minst ett barn. Vi anser att detta är ett förlegat synsätt och att det bör räcka med att det finns ett krav på skriftligt samtycke från donatorerna, ett samtycke som dessutom ska kunna återkallas fram till dess det befruktade ägget har införts. Regeringen bör återkomma med ett sådant förslag.

3. Donerade könsceller, punkt 2 (KD)

av Emma Henriksson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkandena 1–3 och
avslår motion

2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 1.

Ställningstagande

Jag ställer mig bakom regeringens förslag att det inom svensk hälso- och sjukvård ska tillåtas att utföra befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller. Detta kommer sannolikt att innebära att redan befruktade ägg inte destrueras och att så få ägg som möjligt kommer att behöva befruktas,

vilket enligt min uppfattning främjar livet. Emellertid är det viktigt att förfarandet tillämpas restriktivt när det gäller antalet ägg som befruktas för att undvika att befruktade ägg destrueras. Därför anser jag att samtidig donation av ägg och spermier enbart ska få komma i fråga när embryon inte finns att tillgå. Därtill anser jag att syftet med att tillåta donation av befruktade eller obefruktade könsceller ska vara att avhjälpa barnlöshet och inte att främja eller hindra vissa genetiska egenskaper. Vidare bör principen vara att donerade könsceller ska få användas endast om det finns medicinska orsaker till barnlösheten. Enligt min mening bör barn inte fråntas möjligheten till både en pappa och en mamma. Därför bör inte assisterad befruktning med donerade könsceller komma i fråga för ett samkönat par eller för ensamstående. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med ett förslag som tillgodoser det anförda.

4. Forskning om uppväxtvillkor, punkt 3 (KD)

av Emma Henriksson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 4.

Ställningstagande

Genom regeringens förslag stärks barnets rätt att utifrån sin mognad få veta sitt biologiska ursprung. Jag välkomnar detta och anser att det är viktigt att det i fortsättningen bedrivs forskning som ger bättre kunskapsunderlag kring hur barn som tillkommit genom donerade könsceller och befruktade ägg mår samt hur donationen påverkar familjerna. Regeringen bör främja att forskning bedrivs med detta syfte.

5. Utredning av tillänkta föräldrars förhållanden, punkt 4 (SD)

av Per Ramhorn (SD) och Carina Ståhl Herrstedt (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 5.

Ställningstagande

Enligt regeringens bedömning är det tillräckligt att en läkare prövar om det med hänsyn till makarnas, sambornas eller den ensamstående kvinnans medicinska psykologiska och sociala förhållanden är lämpligt att en befruktning utanför kroppen äger rum. Vi anser att det i stället är socialtjänsten som ska utreda de tilltänkta föräldrarnas psykologiska och sociala förhållanden inom ramen för den särskilda prövningen, liksom vid fråga om adoption. Regeringen bör återkomma med ett sådant förslag.

6. Könsceller från donator som avlidit, punkt 5 (SD)

av Per Ramhorn (SD) och Carina Ståhl Herrstedt (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 4.

Ställningstagande

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter får ett befruktat ägg inte användas för behandling om det ägg eller de spermier som använts vid befruktningen kommer från en avliden donator. Vi anser i likhet med Socialstyrelsen att man bör överväga frågan om det ska vara möjligt att använda befruktade ägg för behandling när äggdonatorn eller spermadonatorn avlidit. Regeringen bör låta utreda detta.

7. Val av donator, punkt 6 (V)

av Karin Rågsjö (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 7.

Ställningstagande

I dag saknas en generell möjlighet för par att själva välja vilken person de vill ha som donator av könsceller. Enligt lagen om genetisk integritet är det läkaren som väljer lämplig donator. Det finns dock inte några hinder mot att läkaren väljer en donator som paret själva valt och som är villig att medverka, men det varierar från fall till fall om parets önskan tillmötesgås. Jag anser att det ska införas en laglig rätt att välja donator av könsceller oavsett om det rör sig om ett par eller en ensamstående kvinna. På samma sätt som i dag är det viktigt att den tilltänkta donatorn är lämplig av medicinska skäl, och det kan alltså inte bli fråga om att välja bland okända donatorer. All donation måste ske på frivillig basis, och sjukvården bör i möjligaste mån säkerställa att det också blir så. Regeringen bör återkomma med förslag om detta.

8. Insemination vid barnmorskemottagningar, punkt 7 (V)

av Karin Rågsjö (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 11.

Ställningstagande

Sedan lesbiska par 2005 fick tillgång till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården har sjukhusens köer för detta ökat. Jag anser att det för de lesbiska par och ensamstående kvinnor där kvinnan som ska bära barnet inte har problem med infertilitet vore enklare att söka sig till en barnmorskemottagning för att få hjälp med inseminationen i stället för att behöva ställa sig i kö till ett sjukhus. I de fall där kvinnan är infertil krävs självfallet en mer ingående medicinsk utredning än vad en barnmorskemottagning kan erbjuda. Om barnmorskemottagningar ges möjlighet att utföra inseminationer skulle belastningen vid sjukhusen minska och de som söker behandling skulle inte behöva vänta i köer. Regeringen bör komma tillbaka med lagförslag som innebär att det blir möjligt att få tillgång till assisterad befruktning vid barnmorskemottagningar.

9. Ytterligare förlängning av frysförvaringstid, punkt 8 (L)

av Barbro Westerholm (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 2.

Ställningstagande

Jag anser att det är bra att tiden som ett befruktat ägg kan frysförvaras föreslås bli förlängd från fem år till tio år. Emellertid anser jag i likhet med Socialstyrelsen att det inte ska krävas synnerliga skäl för att myndigheten ska tillåta att spara det längre än tio år utan att det ska vara tillräckligt med att det föreligger särskilda skäl. Regeringen bör återkomma med ett sådant förslag.

10. Surrogatmoderskap, punkt 9 (M, C, L)

av Camilla Waltersson Grönvall (M), Katarina Brännström (M), Amir Adan (M), Anders W Jonsson (C), Jenny Petersson (M) och Barbro Westerholm (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2017/18:1721 av Sofia Arkelsten (M),
2017/18:2980 av Sofia Fölster (M),
2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 14,
2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 2,
2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 11,
2017/18:4107 av Anders W Jonsson och Camilla Waltersson Grönvall (C, M) och
2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 3 och
avslår motionerna
2017/18:3625 av Désirée Pethrus m.fl. (KD) yrkande 28 och
2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 76.

Ställningstagande

Vi anser att altruistiskt surrogatmoderskap bör vara tillåtet inom svensk hälso- och sjukvård. Det är vår uppfattning att det övergripande perspektivet i frågan om utvidgade möjligheter för fler att bli föräldrar ska vara barnets bästa, men också att risken för att den som bär barnet exploateras måste beaktas. Vi hyser stor respekt för komplexiteten när det gäller dessa frågor men anser att ansvarsfulla vuxna som vill bli föräldrar ska ges stöd till det så långt det är möjligt och vi är övertygade om att det finns personer som vill kunna hjälpa en nära vän eller anhörig att skaffa barn. Det är emellertid viktigt att sådana beslut fattas utan risk för påtryckningar och tvång. Rätten till självbestämmande och informerat samtycke är helt central, och i en lagstiftning bör det finnas exempelvis tydliga regler om att utredning av både föräldrarnas situation och situationen för den som bär barnet ska göras. En sådan utredning måste visa att den som bär barnet inte tar på sig uppgiften av ekonomiska skäl. Vi noterar att regeringen inte redogör för vilka överväganden man gjort när man säger nej till att gå vidare med förslag om lagstiftning om altruistiskt surrogatmoderskap. Enligt vår mening bör regeringen arbeta för att altruistiskt surrogatmoderskap ska bli en tillåten metod för assisterad befruktning. Regeringen bör tillsätta en utredning om hur en lagstiftning som tillåter altruistiskt surrogatmoderskap kan införas i Sverige.

11. Surrogatmoderskap utomlands, punkt 10 (SD)

av Per Ramhorn (SD) och Carina Ståhl Herrstedt (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 6.

Ställningstagande

Vi ser med oro på utvecklingen att kvinnor i andra länder utnyttjas som surrogatmödrar och anser att regeringen bör verka för att förhindra att svenska medborgare använder sig av surrogatmödrar utomlands. Regeringen bör återkomma med förslag om detta.

12. Riktad information till blivande föräldrar, punkt 11 (L)

av Barbro Westerholm (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 5.

Ställningstagande

I propositionen gör regeringen bedömningen att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd bör ges i uppdrag att undersöka huruvida myndigheter bör förmedla riktad information till personer som överväger att bli föräldrar genom värdmoderarrangemang i utlandet. Jag har i likhet med flera remissinstanser svårt att se hur en sådan information skulle kunna utformas på ett icke-stigmatiserande sätt. Detta kan komma att leda till etiska konflikter om t.ex. en socialnämnd både ska avråda blivande föräldrar från värdmoderarrangemang och hjälpa dem att fastställa faderskap. Jag anser att regeringen inte bör ge ett sådant informationsuppdrag till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd.

13. Den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang utomlands, punkt 12 (L)

av Barbro Westerholm (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 4.

Ställningstagande

Jag anser att barnets bästa alltid måste komma i första rummet oavsett om det är tillåtet eller inte att surrogatmoderskap/värdmoderskap genomförs inom svensk hälso- och sjukvård. Det är därför positivt att det nu införs utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag. Det kommer att göra det lättare för barnets genetiske far efter ett

vårdmoderarrangemang i utlandet. Det är även positivt att en utländsk fastställelse av faderskap genom bekräftelse eller domstolsavgörande som huvudregel också i fortsättningen kommer att gälla i Sverige även när barnet som tillkommit genom vårdmoderarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiske far. Detta är emellertid inte tillräckligt, och jag anser att det behövs ytterligare åtgärder för att trygga den rättsliga ställningen för barn som tillkommer genom vårdmoderarrangemang i utlandet. Det kan exempelvis handla om utvidgade möjligheter att erkänna föräldraskap som fastställts i utlandet även för andra föräldrar än den som bidragit med sina spermier. Regeringen bör låta utreda detta.

14. Utredning om kön och könstillhörighet, punkt 13 (SD)

av Per Ramhorn (SD) och Carina Ståhl Herrstedt (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 3.

Ställningstagande

Regeringens förslag som reglerar situationen att en person med ett visst juridiskt kön bidrar med könsceller som biologiskt tillhör det andra könet är till för att hantera konsekvenserna av att man tagit bort kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga för att få en annan könstillhörighet fastställd. Vi har tidigare yrkat avslag på den delen och även på övriga lagförslag som rör föräldrabalken. I dag finns flera sätt att definiera kön, nämligen juridiskt, biologiskt och genus. Vi anser att det inte är bra med flera olika könstillhörigheter på en och samma person. Regeringen bör därför tillsätta en bred utredning som rör kön och könstillhörighet.

15. Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet, punkt 15 (V, L)

av Barbro Westerholm (L) och Karin Rågsjö (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 6.

Ställningstagande

Vi delar bedömningen att det juridiska könet bör återspeglas i det rättsliga föräldraskapet och har ställt oss bakom regeringens förslag. En konsekvens av lagförslaget blir emellertid att när det gäller ett gift föräldrapar där någon eller båda ändrat könsidentitet ska faderskap eller moderskap för den som inte fött barnet fastställas genom bekräftelse eller dom. Någon faderskapspresumtion eller motsvarande moderskapspresumtion gäller alltså inte i dessa fall. Detta är till nackdel för de berörda jämfört med nuvarande ordning.

Vi är medvetna om att Utredningen om faderskap och föräldraskap (dir. 2017:28) har i uppdrag att bl.a. ta ställning till om föräldraskapet för en make eller registrerad partner vid assisterad befruktning bör presumeras på motsvarande sätt som i dag presumeras för en gift man.

Vi anser att regeringen bör prioritera frågan och skyndsamt återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs en könsneutral föräldraskapspresumtion för bl.a. en gift partner till den som föder ett barn vid ändrad könstillhörighet.

Särskilt yttrande

Surrogatmoderskap, punkt 9 (KD)

Emma Henriksson (KD) anför:

Jag välkomnar regeringens bedömning att inte föreslå någon ändring när det gäller frågan om att tillåta surrogatarrangemang inom svensk hälso- och sjukvård. Surrogatmoderskap aktualiserar flera komplicerade etiska och juridiska frågeställningar och intresseavvägningar. Exempelvis kan det enligt min mening inte uteslutas att en anhörig skulle riskera att utsättas för påtryckningar om detta. Jag anser sammanfattningsvis att det av hänsyn till försiktighetsprincipen och barnperspektivet inte bör förekomma surrogatarrangemang inom den svenska hälso- och sjukvården. Dessutom finns det en uppenbar risk att ett system som tillåter surrogatmoderskap leder till exploatering av socialt och ekonomiskt utsatta kvinnor.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2017/18:155 Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i föräldrabalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor.
- 3.1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Behandlingen avser godtagandet av lagförslaget. Behandlingen av det lagtekniska antagandet sker i annat sammanhang.

4. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.

Följdmotionerna

2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att när det är aktuellt att samtidigt använda donerade ägg och spermier i första hand använda redan befruktade livsdugliga ägg och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att användandet av donerade könsceller och befruktade ägg ska tillåtas endast då det finns medicinsk grund för infertilitet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att donerade könsceller och befruktade ägg inte används i syfte att främja eller hindra specifika genetiska egenskaper och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av fortsatt forskning om uppväxtvillkoren för barn som tillkommit med donerade könsceller och befruktade ägg och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att i folkbokföringen inte ändra redan befintliga familjerelationer vid ändrad könstillhörighet och tillkännager detta för regeringen.

*2017/18:4107 av Anders W Jonsson och Camilla Waltersson
Grönvall (C, M):*

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att altruistiskt surrogatmoderskap ska bli en tillåten metod för assisterad befruktning och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD):

1. Riksdagen avslår propositionens förslag om ändring i föräldrabalken.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förslaget till lag om ändring i föräldrabalken ska förtydligas skyndsamt och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en bred utredning vad gäller kön och könstillhörighet i enlighet med denna motion och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga om det ska vara möjligt att använda befruktade ägg för behandling om äggdonatorn eller spermiedonatorn avlidit och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör vara socialtjänsten som ska utreda de tilltänkta föräldrarnas psykologiska och sociala förhållanden vid en befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur svenskars utnyttjande av surrogatmoderskap i andra länder ska upphöra och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att befruktade ägg som blivit över ska kunna doneras även om ingen av donatorerna är förälder, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Socialstyrelsen ska ha möjlighet att medge att ett befruktat ägg frysförvaras mer än tio år om det finns särskilda skäl och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillåta altruistiskt värdmoderskap och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur tryggheten kan öka för barn som tillkommit genom värdmoderarrangemang och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att informationsinsatser om värdföräldraskap inte bör riktas till enskilda och tillkännager detta för regeringen.

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att könsneutral föräldraskapspresumtion bör införas skyndsamt och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2016/17

2016/17:1518 av Sofia Arkelsten (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt utreda en lagstiftning för att ta till vara rättigheterna för barn som kommit till genom värdmödraskapsarrangemang i andra länder än Sverige samt för värdmödrar och vårdnadshavare, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2016/17:3143 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regler gällande de barn som föds via surrogatarrangemang utomlands och tillkännager detta för regeringen.

2016/17:3146 av Olof Lavesson m.fl. (M):

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regler gällande de barn som tillkommer via surrogatarrangemang utomlands, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2017/18

2017/18:198 av Ola Johansson (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förlängd nedfrysningstid för befruktade äggceller och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1721 av Sofia Arkelsten (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt utreda en lagstiftning som tillåter och reglerar altruistiskt värdmödraskap i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2980 av Sofia Fölster (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att legalisera surrogatmoderskap och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M):

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regler gällande de barn som föds via surrogatarrangemang utomlands, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram förslag som möjliggör surrogatmoderskap i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regler gällande de barn som föds via surrogatarrangemang utomlands, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram förslag som möjliggör surrogatmoderskap i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta bort kravet på genetisk koppling i samband med assisterad befruktning utanför kroppen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tiden för frysförvaring av befruktade ägg bör förlängas från fem år till tio år och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om altruistiskt värdmoderskap och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om embryodonation och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att par och ensamstående kvinnor får uttrycklig rätt att välja en känd donator för assisterad befruktning och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör lägga fram förslag till lagändring som ger kvinnor möjlighet att få tillgång till behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör lägga fram förslag till lagändring som innebär att det blir möjligt att få tillgång till assisterad befruktning på barnmorskemottagningar och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3625 av Désirée Pethrus m.fl. (KD):

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om surrogatmödraskap och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD):

76. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om surrogatmödraskap och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

dels att 1 kap. 6 § ska upphöra att gälla,

dels att 1 kap. 3, 5, 8 och 9 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas sex nya paragrafer, 1 kap. 10–15 §§, och närmast före 1 kap. 3, 8, 9, 10 och 15 §§ nya rubriker av följande lydelse,

dels att det närmast före 1 kap. 1 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Faderskapspresumtion”,

dels att det närmast före 1 kap. 7 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Moderskap vid befruktning utanför kroppen”.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.***Fastställande av faderskap***3 §²

Om det inte är fråga om fall som avses i 1 § eller om rätten har meddelat förklaring enligt 2 § första stycket, fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom. I fall som avses i 9 § fastställs i stället föräldraskapet för en kvinna.

Faderskap eller föräldraskap fastställs dock inte om

1. modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.,

2. modern vid behandlingen var en ensamstående kvinna enligt 1 kap. 5 § *den* lagen, och

3. det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.

1. modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. *eller om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn,*

2. modern vid behandlingen var en ensamstående kvinna enligt 1 kap. 5 § *lagen om genetisk integritet m.m., och*

¹ Balken omtryckt 1995:974.

Senaste lydelse av 1 kap. 6 § 2005:434.

² Senaste lydelse 2016:17.

Andra stycket hindrar inte att *spermiegivaren* bekräftar fadersskapet.

Andra stycket hindrar inte att *spermiedonatorn* bekräftar fadersskapet.

5 §³

Skall faderskap fastställas genom dom, *skall* rätten förklara en man vara far, om det genom en genetisk undersökning är utrett att han är barnets far. *Rätten skall också förklara en man vara far, om* det är utrett att han har haft samlag med barnets mor eller att en insemination eller befruktning utanför *moderns kropp* har skett med hans spermier under den tid då barnet kan vara avlat och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har avlats av honom.

När faderskap *ska* fastställas genom dom, *ska* rätten förklara en man vara far om

1. det genom en genetisk undersökning är utrett att han är barnets far,

2. det är utrett att han har haft samlag med barnets mor *under den tid då barnet kan ha tillkommit och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom samlaget*, eller

3. *det är utrett att en insemination eller befruktning utanför kroppen har utförts med hans spermier under den tid då barnet kan ha tillkommit och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.*

Faderskapet kan inte fastställas genom dom för en man som är *spermiegivare* enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.

Faderskapet kan inte fastställas genom dom för en man som är *spermiedonator* enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.

Faderskap vid insemination eller befruktning utanför kroppen

8 §⁴

Har befruktning av *moderns ägg* utförts utanför *hennes kropp* med samtycke av en man som var hennes make eller sambo och är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom *befruktningen*, *skall* vid tillämpningen av 2–5 §§ den som har lämnat samtycket anses som barnets far. *Detsamma skall gälla när befruktning utanför*

Om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen med samtycke av en man som var hennes make eller sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom *behandlingen*, *ska* vid tillämpningen av 2–5 §§ den som har lämnat samtycket anses som barnets far.

³ Senaste lydelse 2006:352.

⁴ Senaste lydelse 2005:434.

en kvinnas kropp har skett av ett ägg som kommer från en annan kvinna.

Vid en behandling som har utförts med spermier från en annan man än moderns make eller sambo gäller första stycket endast om behandlingen har utförts enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller om behandlingen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn.

Föräldraskap vid insemination eller befruktning utanför kroppen

9 §⁵

Har insemination utförts på modern enligt 6 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller har befruktning av moderns ägg utförts enligt 7 kap. samma lag med samtycke av en kvinna som var moderns maka, registrerade partner eller sambo och är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom inseminationen eller befruktningen, ska den som har lämnat samtycket anses som barnets förälder.

Om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. med samtycke av en kvinna som var moderns make, registrerade partner eller sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen, ska den som har lämnat samtycket anses som barnets förälder.

Första stycket gäller även om inseminationen eller befruktningen utanför kroppen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn.

Ett föräldraskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant föräldraskap.

Ett föräldraskap enligt denna paragraf fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant föräldraskap.

⁵ Senaste lydelse 2009:254.

Faderskap och moderskap vid ändrad könstillhörighet**10 §**

Om en man föder ett barn gäller 11–14 §§. Föder en kvinna ett barn gäller 13 och 14 §§ för en person som uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 §, om den personen har ändrat könstillhörighet.

11 §

Om en man föder ett barn, ska han anses som far till barnet. För mannen gäller dock det som i andra kapitel i denna balk och i andra författningar sägs om mor och moderskap.

12 §

Om en man föder ett barn ska det inte fastställas något faderskap eller moderskap enligt 13 eller 14 §, om

1. mannen har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller om han har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn,

2. mannen vid behandlingen varken var gift, registrerad partner eller sambo, och

3. det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.

Första stycket hindrar inte att spermiedonatorn bekräftar faderskapet eller moderskapet.

13 §

En man som uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 § ska anses som far till barnet.

Ett faderskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse

eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas även i detta fall.

Vid tillämpningen av 4, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

14 §

En kvinna som uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 § ska anses som mor till barnet. För kvinnan gäller dock det som i andra kapitel i denna balk och i andra författningar sägs om far och faderskap.

Ett moderskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant moderskap.

Vid tillämpningen av 4, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

Barnets rätt till upplysning i vissa fall

15 §

Ett barn som har tillkommit genom en sådan insemination eller befruktning utanför kroppen som har utförts med andra könsceller än föräldrarnas egna har rätt att av sina föräldrar få veta det. Föräldrarna ska så snart det är lämpligt upplysa barnet om att han eller hon har tillkommit genom en sådan behandling.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.
 2. Den upphävda 1 kap. 6 § gäller fortfarande när en insemination har utförts före ikraftträdandet.
 3. Den äldre lydelsen av 1 kap. 8 § gäller fortfarande när en befruktning utanför kroppen har utförts före ikraftträdandet.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor

dels att nuvarande 10 a § ska betecknas 10 b §,

dels att 1, 4 och 5 §§ och den nya 10 b § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fyra nya paragrafer, 3 a, 5 a, 5 b och 10 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag gäller frågor om faderskap till barn i internationella förhållanden.

I lagen finns också bestämmelser om föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken i internationella förhållanden.

I förhållande till Danmark, Finland, Island och Norge gäller lagen (1979:1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden i stället för 7–10 a §§.

I förhållande till Danmark, Finland, Island och Norge gäller lagen (1979:1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden i stället för 7–10 b §§.

3 a §

Ett faderskap kan också fastställas genom bekräftelse av faderskapet under medverkan av en svensk socialnämnd om

1. barnet har sin hemvist utomlands,

2. fastställelsen avser en man som har sin hemvist i Sverige,

3. det påstås att barnet har tillkommit med mannens spermier, och

4. barnet i hemvistlandet inte har några andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make, registrerade partner eller sambo.

Ett ärende enligt första stycket handläggs av socialnämnden i den kommun där mannen är folkbokförd.

I fråga om fastställande av faderskap enligt första stycket tillämpas svensk lag.

¹ Senaste lydelse 2005:444.

4 §

Mål om faderskap får tas upp av svensk domstol,

1. *om* barnet har hemvist i Sverige,

2. *om* talan förs mot en man som har hemvist i Sverige eller mot flera män som alla har hemvist här, eller

3. *om* det i andra fall med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige finns särskilda skäl att målet prövas här i landet.

Om det sedan talan har väckts inträffar en ändring av de omständigheter som grundar svensk domstols behörighet enligt första stycket, upphör inte domstolens behörighet.

Mål om faderskap får tas upp av svensk domstol *om*

1. barnet har *sin* hemvist i Sverige,

2. talan förs mot en man som har *sin* hemvist i Sverige eller mot flera män som alla har *sin* hemvist här, eller

3. det i andra fall med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige finns särskilda skäl att målet prövas här i landet.

I 5 a § finns ytterligare en bestämmelse om svensk domstols behörighet.

5 §

En talan vid svensk domstol om fastställande av faderskap eller om hävande av ett faderskap, som gäller enligt 2 §, *skall* prövas enligt lagen i den stat där barnet har *sitt* hemvist när målet avgörs i första instans.

En talan vid svensk domstol om fastställande av faderskap eller om hävande av ett faderskap som gäller enligt 2 § *ska* prövas enligt lagen i den stat där barnet har *sin* hemvist när målet avgörs i första instans.

En talan om fastställande av faderskap för ett barn som har sin hemvist utomlands ska dock alltid prövas enligt svensk lag om

1. *fastställelsen avser en man som har sin hemvist i Sverige,*

2. *det påstås att barnet har tillkommit med mannens spermier, och*

3. *barnet i hemvistlandet inte har några andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make, registrerade partner eller sambo.*

Frågan huruvida ett faderskap, som gäller enligt 2 §, *skall* anses hävt genom en fastställelse av att en annan man är barnets far bedöms enligt samma lag som har tillämpats vid fastställelsen.

Frågan *om* huruvida ett faderskap som gäller enligt 2 § *ska* anses hävt genom en fastställelse av att en annan man är barnets far bedöms enligt samma lag som har tillämpats vid fastställelsen.

5 a §

Om det har väckts en talan som enligt 5 § andra stycket alltid ska prövas enligt svensk lag, får, om en annan man ska anses som barnets far enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken, en talan om hävande av faderskapet för den mannen tas upp i svensk domstol. Målen ska i så fall handläggas i samma rättegång. Även talan om hävande av faderskapet ska prövas enligt svensk lag.

Målet om hävande av faderskap ska avskrivas om målet om fastställande av faderskap avslutas genom ett beslut om avvisning eller avskrivning.

Om både talan om hävande av faderskap och talan om fastställande av faderskap bifalls och den förstnämnda frågan överklagas, ska den högre rätten pröva också den andra frågan, även om den frågan inte har överklagats.

5 b §

I fall som avses i 5 § andra stycket och 5 a § första stycket får barnets talan föras av socialnämnden i den kommun där mannen som fastställelsen avser är folkbokförd.

10 a §

Om det pågår en rättegång om faderskapet till ett barn utomlands, får en svensk socialnämnd inte godkänna en bekräftelse av faderskapet.

10 a §

Det som sägs i 7, 8 och 10 §§ om faderskap gäller även föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken.

10 b §²

Det som sägs i 7, 8, 10 och 10 a §§ om faderskap gäller även föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken.

² Senaste lydelse av tidigare 10 a § 2005:444.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

3 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2017/18:121 Föreslagen lydelse

10 kap.

5 §

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

– 1 kap. 4 och 9 §§ föräldrabalken, – 1 kap. 4, 9, 13 och 14 §§ föräldrabalken,

– 2 kap. 1, 4–6 och 8–9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja en utredning eller att lägga ner en påbörjad utredning,

– 3 kap. 5, 6 och 8 §§ föräldrabalken,

– 4 kap. 14 § föräldrabalken,

– 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket och 15 a § tredje stycket föräldrabalken,

– 6 kap. 13 a § föräldrabalken, dock endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden,

– 6 kap. 15 c § tredje stycket föräldrabalken,

– 6 kap. 19 § föräldrabalken när det gäller beslut att utse utredare i mål och ärenden om vårdnad, boende eller umgänge,

– 7 kap. 7 § föräldrabalken när det gäller godkännande av avtal om att underhållsbidrag ska betalas för längre perioder än tre månader,

– 11 kap. 16 § andra stycket föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 5 kap. 2 § denna lag eller att fullgöra nämndens uppgifter enligt 16 kap. 18 § eller 18 kap. 19 § socialförsäkringsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.

dels att 5 kap. 1, 2 och 4 §§, 6 kap. 1 a, 4 och 5 §§, 7 kap. 1–8 §§, 8 kap. 8 § och rubrikerna närmast före 6 kap. 4 § och 7 kap. 6 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fem nya paragrafer, 6 kap. 5 a och 5 b §§ och 7 kap. 3 a, 7 a och 7 b §§, och närmast före 7 kap. 3 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 §

Åtgärder enligt bestämmelserna i detta kapitel med ägg från människa vilka har befruktats eller varit föremål för somatisk cellkärnöverföring förutsätter att *givarerna* av ägg, spermie eller kroppscell har informerats om ändamålet med åtgärden och därefter lämnat sitt samtycke.

Om befruktningen har skett enligt 7 kap. *fordras* att även *den* kvinna eller man i det behandlade paret som inte är *givare* av ägg eller spermie har informerats om ändamålet med åtgärden och därefter lämnat sitt samtycke.

Åtgärder enligt bestämmelserna i detta kapitel med ägg från människa vilka har befruktats eller varit föremål för somatisk cellkärnöverföring förutsätter att *donatorerna* av ägg, spermie eller kroppscell har informerats om ändamålet med åtgärden och därefter lämnat sitt samtycke.

Om befruktningen har skett enligt 7 kap., *krävs* att även *en* kvinna eller man i det behandlade paret som inte är *donator* av ägg eller spermie har informerats om ändamålet med åtgärden och därefter lämnat sitt samtycke. *Detsamma gäller en ensamstående kvinna som inte är donator av ägg.*

2 §

När det gäller forskning som *skall* prövas enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor *skall* i stället för 1 § i detta kapitel bestämmelserna om information och samtycke i 16, 17 och 19 §§ i den lagen tillämpas.

Om befruktningen har skett enligt *bestämmelserna* i 7 kap. *denna lag, skall* med forskningsperson jämföras *den* kvinna eller man i det behandlade paret som inte är *givare* av ägg eller spermie.

När det gäller forskning som *ska* prövas enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor *ska* i stället för 1 § i detta kapitel bestämmelserna om information och samtycke i 16, 17 och 19 §§ i den lagen tillämpas.

Om befruktningen har skett enligt 7 kap., *ska* med forskningsperson jämföras *en* kvinna eller man i det behandlade paret som inte är *donator* av ägg eller spermie. *Detsamma gäller en ensamstående kvinna som inte är donator av ägg.*

4 §

Ett befruktat ägg *eller ett ägg som har varit föremål för somatisk cellkärnöverföring* får förvaras i fryst tillstånd i högst fem år *eller under den längre tid som Socialstyrelsen bestämt enligt 6 §.*

Ett befruktat ägg får förvaras i fryst tillstånd i högst tio år. *Ett ägg som har varit föremål för en somatisk cellkärnöverföring får förvaras i fryst tillstånd i högst fem år. Socialstyrelsen får förlänga tider- na enligt 6 §.*

Den tid då ägget har varit fryst räknas inte in i den tid under vilken försök får ske enligt 3 §.

6 kap.1 a §¹

En *givare* av spermier ska vara myndig. *Givaren* ska lämna ett skriftligt samtycke till att spermierna används för insemination. *Givaren* får återkalla sitt samtycke fram till dess insemination skett.

En *donator* av spermier ska vara myndig. *Donatorn* ska lämna ett skriftligt samtycke till att spermierna används för insemination. *Donatorn* får återkalla sitt samtycke fram till dess insemination skett.

Val av spermiegivare**Val av spermiedonator**

4 §

Vid insemination som avses i 2 § väljer läkaren en lämplig *spermiegivare*. Spermier från en *avliden givare* får inte användas vid insemination. Uppgifter om *givaren* skall antecknas i en särskild journal. *Denna* skall bevaras i minst 70 år.

Vid *en* insemination som avses i 2 § väljer läkaren en lämplig *spermiedonator*. Spermier från en *avliden donator* får inte användas vid *en* insemination. Uppgifter om *donatorn* ska antecknas i en särskild journal. *Journalen* ska bevaras i minst 70 år.

5 §

Den som har *avlats* genom insemination *med spermier från en man som kvinnan inte är gift eller sambo med* har, om han eller hon uppnått tillräcklig mognad, rätt att ta del av de uppgifter om *givaren* som antecknats i sjukhusets särskilda journal.

Den som har *tillkommit* genom *en* insemination som avses i 2 § har, om han eller hon har uppnått tillräcklig mognad, rätt att ta del av de uppgifter om *donatorn* som antecknats i sjukhusets särskilda journal.

Har någon anledning att anta att han eller hon avlats genom sådan insemination, är socialnämnden skyldig att på begäran hjälpa denne att ta reda på om det finns några uppgifter antecknade i en särskild journal.

¹ Senaste lydelse 2016:18.

5 a §

Efter skriftlig begäran av den som har tillkommit genom en insemination som avses i 2 § och som har uppnått tillräcklig mognad ska uppgifter om honom eller henne tas in i den särskilda journal som innehåller uppgifter om donatorn. Även begäran ska tas in i den särskilda journalen.

Den som har tillkommit genom en insemination som avses i 2 §, och som har uppnått tillräcklig mognad, har rätt att ta del av de uppgifter som antecknats i den särskilda journalen och som avser andra personer som har tillkommit med spermier från samma donator.

5 b §

Om någon har anledning att anta att han eller hon har tillkommit genom en insemination som avses i 2 §, är socialnämnden skyldig att på begäran hjälpa honom eller henne att ta reda på om det finns några uppgifter antecknade i en särskild journal.

7 kap.**1 §²**

I detta kapitel finns bestämmelser om

1. befruktning av *en kvinnas ägg utanför hennes kropp*, och
2. införande av *ett befruktat ägg* i en kvinnas kropp.

Det som i detta kapitel sägs om make gäller också registrerad partner.

I detta kapitel finns bestämmelser om *befruktning utanför kroppen. Med befruktning utanför kroppen avses*

1. befruktning av *ett ägg utanför en kvinnas kropp*, och
2. införande av *ägget* i en kvinnas kropp.

² Senaste lydelse 2009:262.

2 §

En *givare* av ägg eller *spermier* skall vara myndig. *Givaren* skall lämna skriftligt samtycke till att ägget får befruktas eller att *spermier* får användas för befruktning. *Givaren* får återkalla sitt samtycke fram till dess befruktning skett.

En *donator* av ägg eller *spermier* ska vara myndig. *Donatorn* ska lämna ett skriftligt samtycke till att ägget befruktas eller att *spermier* används för befruktning. *Donatorn* får återkalla sitt samtycke fram till dess befruktning skett.

3 §³

Om kvinnan är gift eller sambo, får ett befruktat ägg föras in i kvinnans kropp endast om maken eller sambon skriftligen har samtyckt till det. *Om ägget inte är kvinnans eget, ska ägget ha befruktats av makens eller sambons spermier.*

Om behandlingen avser en ensamstående kvinna, ska ägget vara kvinnans eget.

Om kvinnan är gift eller sambo, får ett befruktat ägg föras in i kvinnans kropp endast om maken eller sambon skriftligen har samtyckt till det.

Särskilda villkor för behandling med ett donerat befruktat ägg

3 a §

Ett ägg som har befruktats för att föras in i en kvinnas kropp får föras in i en annan kvinnas kropp endast om

1. *den först behandlade kvinnan, och, om hon är gift eller sambo, även hennes make eller sambo, skriftligen har samtyckt till det,*

2. *den först behandlade kvinnan, och, om hon är gift eller sambo, även hennes make eller sambo, är förälder till minst ett barn, och*

3. *det är den först behandlade kvinnans eget ägg som har befruktats eller, om hon är gift eller sambo, ägget har befruktats med spermier från hennes make eller sambo.*

Ett samtycke enligt första stycket får återkallas fram till dess införande skett.

³ Senaste lydelse 2016:18.

4 §⁴

Befruktning av ägg från en kvinna, i vars kropp ägget ska införas, med spermier från kvinnans make eller sambo får inte utan tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg utföras annat än vid offentligt finansierade sjukhus. Detta gäller också införande av ägget i kvinnans kropp.

Kommer ägget inte från kvinnan eller spermien inte från kvinnans make eller sambo får befruktning och införande av ägg ske endast vid de sjukhus som upplåtit enhet för utbildning av läkare enligt avtal mellan de universitet som bedriver läkarutbildning och berörda landsting.

Om ägget inte kommer från kvinnan eller spermierna inte kommer från kvinnans make eller sambo, får befruktning och införande av ägg inte utan tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg utföras annat än vid de sjukhus som har sjukvårdsenheter där det bedrivs högskoleutbildning för läkarexamen och forskning.

5 §⁵

Om befruktning utanför kroppen ska utföras med ett annat ägg än kvinnans eget eller med en spermie från en man som inte är kvinnans make eller sambo, ska en läkare pröva om det med hänsyn till makarnas, sambornas eller den ensamstående kvinnans medicinska, psykologiska och sociala förhållanden är lämpligt att det äger rum en befruktning utanför kroppen. En befruktning utanför kroppen får utföras endast om det kan antas att det blivande barnet kommer att växa upp under goda förhållanden.

Om en befruktning utanför kroppen vägras, får makarna, samborna eller den ensamstående kvinnan begära att Socialstyrelsen prövar frågan.

Vid en behandling som avses i 4 § andra stycket ska läkaren pröva om det med hänsyn till makarnas, sambornas eller den ensamstående kvinnans medicinska, psykologiska och sociala förhållanden är lämpligt att behandlingen äger rum. Behandlingen får utföras endast om det kan antas att det blivande barnet kommer att växa upp under goda förhållanden.

Om behandling vägras, får makarna, samborna eller den ensamstående kvinnan begära att Socialstyrelsen prövar frågan.

⁴ Senaste lydelse 2013:1147.

⁵ Senaste lydelse 2016:18.

Val av givare

För befruktning utanför kroppen skall en läkare välja ägg eller spermier från en givare som är lämplig.

Ägg eller spermier från en givare som har avlidit får inte användas för befruktning.

Uppgifterna om givaren skall antecknas i en särskild journal. Denna skall bevaras i minst 70 år.

Den som har *avlats* genom befruktning utanför kroppen med ett annat ägg än kvinnans eget eller med spermier från en man som inte är kvinnans make eller sambo har, om han eller hon uppnått tillräcklig mognad, rätt att ta del av de uppgifter om givaren som antecknats i sjukhusets särskilda journal.

Har någon anledning att anta att han eller hon avlats genom sådan befruktning, är socialnämnden skyldig att på begäran hjälpa denne att ta reda på om det finns några uppgifter antecknade i en särskild journal.

Val av donator

6 §

Vid en behandling som avses i 4 § andra stycket väljer läkaren ägg eller spermier från en lämplig donator eller ett lämpligt donerat befruktat ägg.

Ägg eller spermier från en donator som har avlidit får inte användas för befruktning.

Uppgifter om donator ska antecknas i en särskild journal. Journalen ska bevaras i minst 70 år.

7 §

Den som har *tillkommit* genom en behandling som avses i 4 § andra stycket har, om han eller hon har uppnått tillräcklig mognad, rätt att ta del av de uppgifter om donator som antecknats i sjukhusets särskilda journal.

7 a §

Efter skriftlig begäran av den som har tillkommit genom en behandling som avses i 4 § andra stycket och som har uppnått tillräcklig mognad ska uppgifter om honom eller henne tas in i den särskilda journal som innehåller uppgifter om donatorn. Även begäran ska tas in i den särskilda journalen.

Den som har tillkommit genom en behandling som avses i 4 § andra stycket, och som har uppnått tillräcklig mognad, har rätt att ta del av de uppgifter som antecknats i

den särskilda journalen och som avser andra personer som har tillkommit med könsceller från samma donator.

7 b §

Om någon har anledning att anta att han eller hon har tillkommit genom en behandling som avses i 4 § andra stycket, är socialnämnden skyldig att på begäran hjälpa honom eller henne att ta reda på om det finns några uppgifter antecknade i en särskild journal.

8 §

Om det i ett mål om faderskap, moderskap enligt 1 kap. 7 § eller föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken är nödvändigt att få del av de uppgifter som finns om en befruktning utanför kroppen, är den som är ansvarig för *befruktningen* eller någon annan som har tillgång till uppgifterna skyldig att på begäran av domstolen lämna ut dessa uppgifter.

Om det i ett mål om faderskap, moderskap enligt 1 kap. 7 § eller föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken är nödvändigt att få del av de uppgifter som finns om en befruktning utanför kroppen, är den som är ansvarig för *behandlingen* eller någon annan som har tillgång till uppgifterna skyldig att på begäran av domstolen lämna ut dessa uppgifter.

8 kap.

8 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får till skydd för liv och hälsa meddela ytterligare föreskrifter om

1. genetiska undersökningar inom hälso- och sjukvården,
2. fosterdiagnostik och preimplantatorisk genetisk diagnostik, och
3. befruktning utanför kroppen

och införande av ägg i en kvinnas kropp.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om undantag från tillståndskravet enligt 3 kap. 1 §.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om hur många barn en donator enligt 6 kap. 4 § och 7 kap. 6 § får ge upphov till.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.
 2. Ägg eller spermier som har donerats före ikraftträdandet får inte utan skriftligt samtycke från donatorn användas vid en befruktning utanför kroppen som ska utföras med både ett donerat ägg och donerade spermier.
 3. Befruktade ägg som före ikraftträdandet har skapats av donerade ägg eller donerade spermier får inte utan skriftligt samtycke från äggdonatorn eller spermiedonatorn användas vid andra personers behandlingar.

BILAGA 3

Civilutskottets yttrande 2017/18:CU5y

Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap

Till socialutskottet

Socialutskottet beslutade den 17 april 2018 att ge civilutskottet tillfälle att senast den 17 maj 2018 yttra sig över proposition 2017/18:155 Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap samt motioner.

Civilutskottet begränsar sitt yttrande till frågor om den rättsliga regleringen av föräldraskapet samt kommittémotionerna 2016/17:3143 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 7, 2016/17:3146 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13, 2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13, 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 1, 2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 5 i denna del, 2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2 och 2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkandena 4 och 6 samt motion 2016/17:1518 av Sofia Arkelsten (M).

Civilutskottet anser att socialutskottet bör föreslå att riksdagen antar lagförslagen i berörda delar och avslår motionsförslagen.

I yttrandet finns fyra avvikande meningar (SD, L) och ett särskilt yttrande (KD).

Utskottets överväganden

Regeringens lagförslag

Propositionen

Propositionens huvudsakliga innehåll

Såvitt berör civilutskottets beredningsområde innehåller propositionen förslag om ändringar i föräldrabalken när det gäller föräldraskap vid assisterad befruktning med donerade könsceller, föräldraskap vid assisterad befruktning i egen regi eller i utlandet och föräldraskap vid ändrad könstillhörighet. Propositionen innehåller vidare förslag om ändringar i lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor när det gäller föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Föräldraskap vid assisterad befruktning med donerade könsceller

I propositionen föreslår regeringen att kravet på att det blivande barnet har en genetisk koppling till minst en förälder vid assisterad befruktning ska tas bort och att det alltså ska vara möjligt att genomgå befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller. Som en följd av detta föreslås ändringar i 1 kap. föräldrabalken, som enligt sin rubrik innehåller bestämmelser om faderskapet och moderskapet till barn.

Det föreslås att om modern har genomgått en befruktning utanför kroppen, ska det avgörande förhållandet för faderskap eller för föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken vara att moderns make eller sambo har samtyckt till behandlingen.

Regeringen gör vidare bedömningen att de föräldraskapsrättsliga regler som i dag gäller för barn som har tillkommit genom assisterad befruktning med donerade könsceller också bör gälla för barn som tillkommit genom en befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller. Det innebär bl.a. att den kvinna som föder ett barn som tillkommit genom en sådan behandling ska anses som barnets mor.

Regeringen föreslår också en reglering av barnets rätt till information om sitt ursprung. Regleringen innebär att ett barn som har tillkommit genom en assisterad befruktning med donerade könsceller ska ha rätt att av sina föräldrar få veta det. Föräldrarna ska, så snart det är lämpligt, upplysa barnet om att han eller hon har tillkommit genom en sådan behandling.

Föräldraskap vid assisterad befruktning i egen regi eller i utlandet

Regeringen föreslår också i övrigt modernare regler om föräldraskap vid assisterad befruktning. Enligt förslaget ska reglerna i 1 kap. föräldrabalken om faderskap och föräldraskap efter en assisterad befruktning i utlandet eller i

egen regi vara desamma för olikkönade och samkönade par. Samtycke av en man som inte är barnets genetiska far eller av en kvinna ska kunna utgöra grund för faderskap respektive föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken, under förutsättning att behandlingen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Samtycke av en man som inte är barnets genetiska far ska inte längre kunna utgöra grund för faderskap vid en heminsemination.

Vidare ska faderskap eller föräldraskap inte fastställas om en ensamstående kvinna har genomgått en assisterad befruktning vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Däremot ska faderskap eller föräldraskap fastställas om en ensamstående kvinna har genomgått en heminsemination.

Föräldraskap vid ändrad könstillhörighet

För att den föräldraskapsrättsliga regleringen ska bli tydligare och mer rättssäker föreslår regeringen vidare att det i 1 kap. föräldrabalken ska införas särskilda regler om föräldraskap för situationer där personer får barn efter det att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet. Enligt de föreslagna reglerna ska följande gälla.

En man som föder barn ska anses som far till barnet, men omfattas av det som i andra kapitel i föräldrabalken och andra författningar anges om mor och moderskap.

En kvinna som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst, eller som har samtyckt till en assisterad befruktning av sin make eller sambo, ska anses som mor till barnet, men omfattas av det som i andra kapitel i föräldrabalken och andra författningar anges om far och faderskap.

En man som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst, eller som har samtyckt till en assisterad befruktning av sin make eller sambo, ska anses som far till barnet.

Faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet ska fastställas genom bekräftelse eller dom.

Som bakgrund till förslaget konstaterar regeringen att en ändring av den könstillhörighet som anges för en person i folkbokföringen sker genom en juridisk process efter det att en medicinsk utredning har ägt rum. Den juridiska processen regleras i en särskild lag om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, medan den medicinska utredningen i huvudsak genomförs enligt de föreskrifter som reglerar hälso- och sjukvården och de riktlinjer som gäller för medicinsk verksamhet. Tidigare var den som ändrade könstillhörighet från man till kvinna (MtK) eller från kvinna till man (KtM) tvungen att vara steriliserad eller av annan orsak sakna fortplantningsförmåga. Detta s.k. steriliseringskrav avskaffades den 1 juli 2013, och i dag är det möjligt för en KtM att föda barn. Det är också möjligt för en MtK att bidra med spermier till ett barns tillkomst. När steriliseringskravet vid ändring av könstillhörighet avskaffades, uttalades det att befintliga bestämmelser och principer i bl.a. den

föräldraskapsrättsliga lagstiftningen kan tillämpas analogt. Eftersom det är viktigt att tillämpningen är rättssäker och sker på ett sätt som tillvaratar såväl föräldrarnas som barnets rättigheter ansågs det dock lämpligt att följa upp rättstillämpningen (prop. 2012/13:107 s. 19 och 20).

Regeringen förklarar att det av den kartläggning som utredningen har gjort framgår att det slopade steriliseringskravet åtminstone inledningsvis gett upphov till vissa tillämpningsproblem i folkbokföringsverksamheten och att problemen beror på att den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen inte är anpassad till situationer då en person som ändrat könstillhörighet får barn.

Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet

Regeringen gör som en allmän utgångspunkt bedömningen att det inte bör genomföras författningsändringar enbart i syfte att underlätta för svenska medborgare att genomgå surrogatarrangemang i utlandet. Regeringen konstaterar dock att författningsändringar kan krävas av andra skäl, t.ex. för att den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen ska stå i överensstämmelse med principen om barnets bästa.

Regeringen redovisar att det av utredningens kartläggning framgår att de barn i Sverige som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet har fått en rättslig företrädare här och, när en förälder varit svensk medborgare, blivit svenska medborgare. Utredningens kartläggning visar också att de svårigheter som uppkommit i Sverige till följd av internationella surrogatarrangemang framför allt har handlat om långa handläggningstider på grund av svenska myndigheters osäkerhet vid handläggningen av frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet.

Regeringen konstaterar att det förekommer att faderskapet till barn som tillkommit genom surrogatarrangemang fastställs genom bekräftelse eller avgörande i domstol i barnets födelseland. Regeringen gör i sammanhanget bedömningen att det inte bör införas någon ny grund för att vägra att erkänna en utländsk fastställelse av faderskap som tar sikte på den situationen att barnet har tillkommit genom ett surrogatarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiska far.

Vid sidan av de redovisade bedömningarna föreslår regeringen ändringar i lagen om internationella faderskapsfrågor som innebär utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag. Det föreslås att behörigheten för socialnämnder att fastställa faderskap ska utökas. Den utökade behörigheten innebär att faderskap kan fastställas genom bekräftelse av faderskapet under medverkan av en svensk socialnämnd även när socialnämnden inte har någon utredningsskyldighet, under förutsättning att barnet har sin hemvist utomlands, fastställelsen avser en man som har sin hemvist i Sverige, det påstås att barnet har tillkommit med mannens spermier och barnet i hemvistlandet inte har några andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make, registrerade partner eller sambo. Svensk lag ska tillämpas. Det

föreslås vidare bl.a. att svenska domstolar i större utsträckning ska tillämpa svensk lag i mål om fastställande av faderskap.

Som bakgrund till förslagen förklarar regeringen bl.a. att utredningens kartläggning visar att det är vanligt att faderskapet till barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet fastställs i barnets födelseland genom att en anteckning om faderskapet görs i barnets födelsebevis. En sådan anteckning är varken en bekräftelse eller ett domstolsavgörande och kan därför inte erkännas i Sverige. För att åstadkomma ett rättsligt giltigt faderskap för barnet i Sverige krävs i dessa fall att den tilltänka fadern bekräftar faderskapet under medverkan av en socialnämnd eller att en talan om fastställande av faderskapet väcks i en svensk domstol.

Regeringen berör även frågan om adoption och gör bedömningen att reglerna om styvbarnsadoption inte bör ändras utöver vad som föreslås i proposition 2017/18:121 Modernare adoptionsregler.

Regeringen gör vidare bedömningen att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd bör ges i uppdrag att bl.a. ta fram ett kunskapsstöd till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet. Som bakgrund anføres bl.a. att det enligt utredningens kartläggning finns bristande kunskap hos de myndigheter som handlägger rättsliga frågor som kan uppkomma efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Detta har i vissa fall fått till följd att myndigheter tillämpar regelverket på olika sätt och har i andra fall lett till långa handläggningstider. Regeringen förklarar att den avser att återkomma med det angivna uppdraget.

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 1 föreslås att riksdagen ska avslå regeringens förslag om ändringar i föräldrabalken. Motionärerna anser att förslagen är dåligt underbyggda, vilket särskilt anges gälla förslagen om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet.

I kommittémotion 2016/17:3143 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över lagstiftningen i syfte att stärka den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet. Motsvarande förslag finns i kommittémotionerna 2016/17:3146 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13, 2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13 och 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 1. Även i motion 2016/17:1518 av Sofia Arkelsten (M) finns ett sådant förslag.

Utskottets ställningstagande

Föräldraskap vid assisterad befruktning med donerade könsceller

Civilutskottet konstaterar i likhet med regeringen att syftet med en befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller är detsamma som vid annan form av assisterad befruktning, nämligen att det behandlade paret eller den

behandlade ensamstående kvinnan ska bli föräldrar respektive förälder till barnet. Civilutskottet gör därför samma bedömning som regeringen att de föräldraskapsrättsliga regler som i dag gäller för barn som har tillkommit genom assisterad befruktning med donerade könsceller också bör gälla för barn som tillkommit genom en befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller.

I dag är det avgörande förhållandet för att faderskap eller föräldraskap ska uppstå att maken eller sambon har samtyckt till befruktningen av ägget. Ett sådant samtycke kommer inte att kunna lämnas vid en behandling med ett donerat befruktat ägg. Befruktningen kommer ju i dessa fall redan ha ägt rum när det blir aktuellt för kvinnans make eller sambo att samtycka till behandlingen. Enligt lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. är det makens eller sambons samtycke till att det befruktade ägget förs in i kvinnans kropp som är det avgörande förhållandet för att en behandling ska få genomföras. Civilutskottet anser i likhet med regeringen att det är rimligt att samma förhållande är avgörande också för att ett rättsligt faderskap eller föräldraskap ska uppstå. Om modern har genomgått en befruktning utanför kroppen bör därför det avgörande förhållandet för faderskap eller föräldraskap vara att moderns make eller sambo har samtyckt till behandlingen, dvs. även införandet av det befruktade ägget. Civilutskottet ställer sig alltså bakom regeringens förslag i denna del.

Civilutskottet ställer sig vidare bakom regeringens förslag om barnets rätt till information om sitt ursprung.

Föräldraskap vid assisterad befruktning i egen regi eller i utlandet

Civilutskottet konstaterar i likhet med regeringen att en målsättning är att den föräldraskapsrättsliga regleringen ska vara jämlik och inte utan tungt vägande skäl skilja på personer beroende på sexuell läggning eller kön. En annan viktig utgångspunkt är att strävan att tillgodose en persons önskan att bli förälder efter en assisterad befruktning alltid måste ske med barnets bästa i fokus.

Civilutskottet instämmer i regeringens uppfattning att det bästa för det blivande barnet är att en assisterad befruktning utförs där barnet har en rätt till information om sitt ursprung. När föräldraskap ska fastställas efter en assisterad befruktning med donerade könsceller är det vidare rimligt att samhället har en viss insyn och kontroll. Den föräldraskapsrättsliga regleringen bör därför utformas på ett sätt som tillgodoser dessa intressen.

När en assisterad befruktning utförs vid en behörig inrättning utomlands har samhället möjlighet till en viss insyn och kontroll. I många länder finns det också en rätt för ett barn som har tillkommit genom assisterad befruktning att få information om donatorn. Liksom regeringen anser därför civilutskottet att samtycke även fortsättningsvis bör kunna utgöra grund för faderskap vid assisterade befruktningar med donerade spermier i utlandet, dock under förutsättning att behandlingen har utförts vid en behörig inrättning och att det barn som tillkommit genom behandlingen har en rätt till information om

spermiedonatoren. Detsamma bör gälla i fråga om föräldraskap för barn som kommer till genom assisterad befruktning i äktenskap, registrerade partnerskap eller samboförhållanden mellan två kvinnor. Regleringen blir härigenom densamma för olikkönade par och kvinnliga samkönade par.

När det gäller s.k. heminseminationer saknar samhället helt insyn och kontroll. Inte heller kan rätten för det barn som tillkommer genom behandlingen att få information om spermiedonatören säkerställas, utan möjligheterna att få sådan information är helt avhängig de involverade vuxnas inställning. Civilutskottet gör mot denna bakgrund samma bedömning som regeringen att samtycke inte längre bör kunna utgöra grund för faderskap, och inte heller för föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken, vid en heminsemination med donerade spermier. Rättsligt föräldraskap för en person som inte har burit och fött barnet bör i dessa fall alltså förutsätta en styvbarnsadoption.

När en ensamstående kvinna har genomgått en assisterad befruktning inom svensk hälso- och sjukvård blir hon ensam förälder till det barn som tillkommer genom behandlingen. Något faderskap eller föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken ska alltså inte fastställas för barnet. Om behandlingen har utförts i egen regi, ska däremot socialnämnden alltid försöka fastställa faderskapet eller föräldraskapet för barnet. Som påpekats ovan har samhället inte någon insyn eller kontroll vid heminseminationer, och barnet har inte heller någon rätt till information om sitt genetiska ursprung. Civilutskottet instämmer därför i regeringens bedömning att faderskap eller föräldraskap för barnet även fortsättningsvis ska fastställas när en ensamstående kvinna genomgått en heminsemination med donerade spermier.

Civilutskottet ställer sig alltså bakom regeringens förslag i anförda delar.

Föräldraskap vid ändrad könstillhörighet

Civilutskottet instämmer i regeringens uppfattning att det är angeläget att den föräldraskapsrättsliga regleringen är tydlig. Det ska inte för enskilda och myndigheter råda någon tvekan om vilka som ska anses som ett barns föräldrar. Frågan om erkännande av en könskorrigering omfattas vidare av rätten till privatliv enligt artikel 8 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. En registrering av en man som mor har av svenska förvaltningsdomstolar också ansetts stå i strid med den enskildes rätt till respekt för privatlivet. Civilutskottet delar mot den bakgrunden regeringens bedömning att det bör införas särskilda regler för situationer där personer får barn efter det att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet och att föräldraskapet i dessa situationer bör betecknas och registreras på ett sätt som avspeglar föräldrarnas juridiska könstillhörighet.

Civilutskottet anser i likhet med regeringen att den föräldraskapsrättsliga regleringen när någon av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet bör utgå från den könstillhörighet som framgår av folkbokföringen. En man som

föder ett barn bör således betecknas och registreras som far till barnet. Om mannen har genomgått en assisterad befruktning som ensamstående, bör motsvarande regler som gäller vid assisterad befruktning av ensamstående kvinnor gälla för honom. Även en man som uppfyller villkoren för att fastställas som far (genom att ha bidragit med sina spermier till barnets tillkomst) eller, efter en assisterad befruktning, anses som far (genom att ha samtyckt till behandlingen) bör betecknas och registreras som far. En kvinna som uppfyller motsvarande villkor bör betecknas och registreras som mor till barnet. Att en kvinna som föder barn ska anses som barnets mor följer redan av den oskrivna moderskapsprincipen och behöver därför inte regleras särskilt. Genom den föreslagna regleringen undviks, som regeringen framhåller, de tillämpningsproblem som annars skulle kunna uppkomma om den person som ändrat könstillhörighet är intersexuell eller har ändrat könstillhörighet mer än en gång innan han eller hon får barn.

Civilutskottet delar vidare regeringens bedömning att föräldrar i vissa fall bör ha andra rättigheter och skyldigheter än de som följer av den föräldraskapsrättsliga beteckningen. Även om föräldraskapet ska betecknas och registreras i överensstämmelse med den rättsliga könstillhörigheten, bör en KtM som föder barn ha samma rättigheter, förmåner och skyldigheter som han hade haft om han inte ändrat könstillhörighet. Han bör alltså omfattas av de bestämmelser som gäller för en mor. Det kan bl.a. gälla bestämmelser om rätt till föräldrapenning i samband med ett barns födelse. På motsvarande sätt bör den MTK som bidragit med sina spermier, eller som samtyckt till en assisterad befruktning av sin make eller sambo, omfattas av de bestämmelser som gäller för en far.

Civilutskottet anser i likhet med regeringen att faderskap eller moderskap för den som inte föder barnet i de fall då föräldrarna inte är gifta med varandra, liksom i andra fall där den födande föräldern inte är gift, bör fastställas genom bekräftelse eller dom. Civilutskottet ansluter sig även till regeringens uppfattning att samma ordning bör gälla även i de fall då föräldrarna är gifta med varandra. Någon faderskapspresumtion eller motsvarande moderskapspresumtion bör alltså inte gälla i dessa fall. Faderskapspresumtionen bygger ju på tanken att den i de allra flesta fall anger den genetiska fadern som barnets rättsliga far. Som regeringen framhåller kan det inte i samma utsträckning antas att en person som har ändrat könstillhörighet och ska fastställas som far eller mor till barnet kommer att ha bidragit med sina spermier till befruktningen. Detta är också ett av skälen till att det i dag inte finns någon motsvarande presumtion för den kvinna i ett samkönt äktenskap som inte har fött barnet.

Civilutskottet ställer sig alltså bakom regeringens förslag i anförda delar.

Slutsats beträffande ändringar i föräldrabalken

Sammanfattningsvis anser civilutskottet att socialutskottet bör föreslå att riksdagen antar regeringens förslag om ändringar i föräldrabalken (punkten 1 i propositionen) och avslår motion 2017/18:4108 (SD) yrkande 1.

Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet

Civilutskottet instämmer inledningsvis i regeringens bedömning att det inte bör genomföras författningsändringar enbart i syfte att underlätta för svenska medborgare att genomgå surrogatarrangemang i utlandet, men konstaterar i likhet med regeringen att författningsändringar kan krävas för att den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen ska stå i överensstämmelse med principen om barnets bästa.

Civilutskottet gör vidare samma bedömning som regeringen att det inte bör införas någon ny grund för att vägra att erkänna en utländsk fastställelse av faderskap som tar sikte på den situationen att barnet har tillkommit genom ett surrogatarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiska far. Civilutskottet konstaterar därmed att en utländsk fastställelse av faderskap genom bekräftelse eller domstolsavgörande som huvudregel även fortsättningsvis kommer att gälla i Sverige.

När det sedan gäller regeringens förslag om utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag konstaterar civilutskottet i likhet med regeringen att det är viktigt att reglerna om fastställande av faderskap i internationella förhållanden är effektiva och förutsägbara. När det handlar om att fastställa faderskapet för ett barns genetiska far bör, som regeringen anför, reglerna vara utformade så att eventuella svårigheter att fastställa faderskapet begränsas. Särskilt i de fall då ett barn i hemvistlandet saknar andra rättsliga föräldrar än de tilltänka föräldrarna framstår det som otillfredsställande att tidsutdräkt uppstår på grund av längre handläggningstider i domstol eller på grund av att det i barnets födelseland inte finns någon tydlig rättslig reglering avseende faderskapet som svenska domstolar kan tillämpa. Civilutskottet delar mot den bakgrunden regeringens bedömning att det finns skäl att göra det lättare att i Sverige fastställa faderskapet för barnets genetiska far efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Civilutskottet ställer sig därför bakom regeringens förslag i denna del.

När det gäller den i propositionen berörda frågan om adoption delar civilutskottet regeringens bedömning att det inte finns anledning att ändra reglerna om styvbarnsadoption utöver vad som föreslås i proposition 2017/18:121 Modernare adoptionsregler.

Civilutskottet anser liksom regeringen att det är viktigt att de myndigheter som kommer i kontakt med frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet har god kännedom om relevanta regler. Utskottet ser därför positivt på det uppdrag som regeringen avser att ge Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd i den del det avser att ta fram ett kunskapsstöd till de myndigheter som kan

komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet. Förutom att främja en enhetlig tillämpning av regelverket kan uppdraget också antas motverka problemet i vissa fall med långa handläggningstider.

Sammanfattningsvis anser civilutskottet att socialutskottet bör föreslå att riksdagen antar regeringens förslag om ändringar i lagen om internationella faderskapsfrågor (punkten 2 i propositionen). Genom den föreslagna regleringen på området och det aviserade uppdraget till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd enligt ovan får önskemålen i motionerna 2016/17:1518 (M), 2016/17:3143 (M) yrkande 7, 2016/17:3146 (M) yrkande 13, 2017/18:3215 (M) yrkande 13 och 2017/18:3217 (M) yrkande 1 i huvudsak anses vara tillgodosedda. Motionsyrkandena bör därför avstyrkas.

Civilutskottet övergår nu till att under skilda rubriker behandla de övriga motionsyrkanden som innehåller förslag om tillkännagivanden i frågor som anknyter till lagförslaget. Dessutom behandlar utskottet regeringens redovisning av hanteringen av riksdagens tillkännagivande om utredningar om faderskap för ogifta.

Översyn av föräldrabalken

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör ta initiativ till en översyn av 1 kap. föräldrabalken. Motionärerna menar att de successiva lagändringarna under årens lopp har gjort kapitlet svåröverskådligt och att det därför behöver förtydligas.

Utskottets ställningstagande

Det lagförslag som civilutskottet tidigare i yttrandet ställt sig bakom innebär bl.a. ändringar i 1 kap. föräldrabalken. Regeringen anför i propositionen, i anslutning till sitt förslag om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet, att det kan övervägas om det med anledning av den föreslagna regleringen nu finns anledning att lagfästa den oskrivna principen att den kvinna som föder ett barn är barnets mor. Regeringen förklarar att frågan inte kan behandlas i detta lagstiftningsärende men att det kan finnas skäl att återkomma till den i ett annat sammanhang. Vidare förklarar regeringen att det som Lagrådet framhåller också kan finnas anledning att överväga en mer heltäckande översyn av reglerna i 1 kap. föräldrabalken. Regeringen uttalar även att den kommer att återkomma med anledning av betänkandet Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92), som bl.a. innehåller förslag om att regeringen ska tillsätta en utredning med uppdrag att genomföra en översyn av föräldrabalken i syfte att göra den könsneutral.

Civilutskottet förutsätter mot bakgrund av det anförda att regeringen vid en lämplig tidpunkt kommer att ta nödvändiga initiativ till en översyn av 1 kap. föräldraskapen. Därmed anser civilutskottet att det inte finns behov av något tillkännagivande, och motionsyrkandet bör följaktligen avstyrkas.

Föräldraskap för befintliga barn vid ändrad könstillhörighet

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda möjligheten att inte låta de nya reglerna om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet omfatta redan befintliga familjerelationer, vilket också bör återspeglas i folkbokföringen.

Utskottets ställningstagande

Civilutskottet har tidigare i yttrandet ställt sig bakom regeringens lagförslag om särskilda regler om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet. Regleringen ska tillämpas för att fastställa vem som är far eller mor till ett barn som föds efter det att könstillhörigheten för någon av eller båda föräldrarna har ändrats. Regleringen ska däremot inte tillämpas för att fastställa vem som är ett barns far eller mor när en sådan sedan tidigare är fastställd, och reglerna gäller alltså inte i förhållande till ett barn som är fött före ändringen av könstillhörigheten. Detta innebär att den föräldraskapsrättsliga regleringen är i överensstämmelse med önskemålen i motionen, och motionsyrkandet bör utifrån den utgångspunkten avstyrkas.

En annan sak är, som påpekas i propositionen, att Skatteverket i egenskap av folkbokföringsmyndighet har till uppgift att registrera uppgifter i folkbokföringen om en persons familj, bl.a. vem som är förälder till ett barn, och att det därför är Skatteverket som med tillämpning av bl.a. folkbokföringslagen (1991:481) får bedöma huruvida en ändrad könstillhörighet i varje enskilt fall bör leda till en ändring av uppgiften om föräldraskap. Den regleringen ligger utanför civilutskottets beredningsområde, och civilutskottet tar därför inte ställning till om det utifrån den regleringen kan finnas skäl att föreslå någon åtgärd med anledning av motionsyrkandet.

Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs en könsneutral föräldraskapspresumtion för en gift partner till den som föder ett barn vid ändrad könstillhörighet.

Utskottets ställningstagande

Civilutskottet har tidigare i detta yttrande ställt sig bakom regeringens lagförslag om att när någon av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet, ska faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet fastställas genom bekräftelse eller dom även när föräldrarna är gifta med varandra.

Vidare konstaterar civilutskottet att Utredningen om faderskap och föräldraskap har i uppdrag att bl.a. ta ställning till om föräldraskapet för en make eller registrerad partner vid assisterad befruktning bör presumeras på motsvarande sätt som faderskapet i dag presumeras för en gift man (dir. 2017:28). Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018. Därutöver föreslås i betänkandet Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92) bl.a. att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att genomföra en översyn av föräldrabalken i syfte att göra den könsneutral. Regeringen förklarar i propositionen att den kommer att återkomma med anledning av betänkandet.

Mot den bakgrunden anser civilutskottet att det inte finns skäl att föreslå något initiativ från riksdagen med anledning av motionen, och motionsyrkandet bör därför avstyrkas.

Den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda hur man ytterligare kan stärka den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom värdmoderarrangemang i utlandet.

Utskottets ställningstagande

Som civilutskottet ovan konstaterat när det gäller föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet kommer en utländsk fastställelse av faderskap genom bekräftelse eller domstolsavgörande som huvudregel även fortsättningsvis att gälla i Sverige, även när barnet har tillkommit genom ett surrogatarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiska far.

Vidare innebär det lagförslag som civilutskottet tidigare i yttrandet ställt sig bakom att det införs utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag, vilket gör det lättare att i Sverige fastställa faderskapet för barnets genetiska far efter ett surrogatarrangemang i utlandet.

Civilutskottet konstaterar även att regeringen, i syfte att främja en enhetlig tillämpning av regelverket på området och motverka problemet i vissa fall med långa handläggningstider, avser att ge Myndigheten för familjerätt och

föräldraskapsstöd i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet.

Mot den redovisade bakgrunden anser civilutskottet inte att det finns behov av någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionen, och motionsyrkandet bör därför avstyrkas.

Redovisning av tillkännagivande

Propositionen

I propositionen redovisar regeringen under rubriken ”Ärendet och dess beredning” en anslutande fråga om riksdagens tillkännagivande när det gäller utredningar om faderskap för ogifta och anför (s. 23 f.) följande:

Frågor om faderskap har också varit föremål för behandling i riksdagen. I mars 2015 tillkännagav riksdagen för regeringen att det finns skäl för att undersöka vissa frågeställningar i väckta motioner kring den nuvarande ordningen för utredningar om faderskap för ogifta. Motionerna handlade om att utredningarna måste kunna moderniseras och förenklas och att ett faderskap borde kunna fastställas redan under graviditeten. Enligt riksdagen borde det vara en uppgift för regeringen att överväga om det finns behov av förändringar och i så fall ta nödvändiga initiativ samt i lämpligt sammanhang återkomma till riksdagen och redovisa resultatet av arbetet (bet. 2014/15:CU6 punkt 4, rskr. 2014/15:122). Regeringen tillsatte i mars 2017 en utredning om modernare regler om faderskap och föräldraskap (dir. 2017:28). Ett av utredningens uppdrag är att lämna förslag på hur reglerna om bekräftelse av faderskap och föräldraskap för ogifta kan moderniseras och förenklas. Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018. Genom denna redovisning anser regeringen att riksdagsskrivelsen är slutbehandlad.

Utskottets ställningstagande

Civilutskottet har inga invändningar mot regeringens bedömning att riksdagens tillkännagivande om utredningar om faderskap för ogifta (bet. 2014/15:CU6, rskr. 2014/15:122) är slutbehandlat genom de åtgärder som regeringen redovisar.

Stockholm den 17 maj 2018

På civilutskottets vägnar

Caroline Szyber

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Caroline Szyber (KD), Mats Green (M), Hillevi Larsson (S), Carl-Oskar Bohlin (M), Eva Sonidsson (S), Roger Hedlund (SD), Cecilie Tenfjord-Toftby (M), Leif Nysmed (S), Ola Johansson (C), Emma Hult (MP), Johanna Haraldsson (S), Mikael Eskilandersson (SD), Robert Hannah (L), Åsa Eriksson (S), Thomas Finnborg (M), Jonas Gunnarsson (S) och Hamza Demir (V).

Avvikande meningar

1. Regeringens lagförslag (SD)

Roger Hedlund (SD) och Mikael Eskilandersson (SD) anför:

Propositionen innehåller förslag om ändringar i föräldrabalken som vi anser är dåligt underbyggda. Detta gäller särskilt frågan om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet, där de förslag som regeringen nu lägger fram och som utgår från en persons juridiska kön är ett försök att hantera konsekvenserna av det avskaffade steriliseringskravet. Förslagen borde föregås av en mer omfattande utredning om hur man bör se på frågor om kön och könstillhörighet.

Vi anser därför att riksdagen bör avslå regeringens förslag om ändringar i föräldrabalken. Vi gör ingen annan bedömning än majoriteten när det gäller regeringens lagförslag i övriga delar. Enligt vår mening bör alltså socialutskottet med bifall till motion 2017/18:4108 (SD) yrkande 1 avstyrka propositionen i berörd del (punkten 1).

2. Översyn av föräldrabalken (SD)

Roger Hedlund (SD) och Mikael Eskilandersson (SD) anför:

Propositionen innehåller förslag om bl.a. ändringar i 1 kap. föräldrabalken, som enligt sin rubrik innehåller bestämmelser om faderskapet och moderskapet till barn. Kapitlet har ändrats flera gånger under årens lopp när nya metoder för befruktning har godtagits. De successiva lagändringarna har gjort kapitlet svåröverskådligt, och flera av paragraferna är utformade på ett sådant sätt att deras innebörd inte framgår tillräckligt tydligt. För att bristerna ska avhjälpas behöver kapitlet ses över i sin helhet. Regeringen bör skyndsamt ta nödvändiga initiativ till detta. Vi anser därför att socialutskottet bör tillstyrka motion 2017/18:4108 (SD) yrkande 2.

3. Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet (L)

Robert Hannah (L) anför:

Det lagförslag som jag tidigare i yttrandet ställt mig bakom innebär att när någon av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet, ska faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet fastställas genom bekräftelse eller dom även när föräldrarna är gifta med varandra. Någon faderskapspresumtion

eller motsvarande moderskapspresumtion gäller alltså inte i dessa fall. Denna ordning bör dock ändras för framtiden.

Utredningen om faderskap och föräldraskap har i uppdrag att bl.a. ta ställning till om föräldraskapet för en make eller registrerad partner vid assisterad befruktning bör presumeras på motsvarande sätt som faderskapet i dag presumeras för en gift man (dir. 2017:28). Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018.

Jag anser att regeringen bör prioritera frågan och skyndsamt återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs en könsneutral föräldraskapspresumtion för bl.a. en gift partner till den som föder ett barn vid ändrad könstillhörighet. Socialutskottet bör alltså tillstyrka motion 2017/18:4123 (L) yrkande 6.

4. Den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang (L)

Robert Hannah (L) anför:

Det lagförslag som jag tidigare i yttrandet ställt mig bakom innebär att det införs utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag, vilket gör det lättare att i Sverige fastställa faderskapet för barnets genetiska far efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Detta är positivt.

Det är också positivt att en utländsk fastställelse av faderskap genom bekräftelse eller domstolsavgörande som huvudregel även fortsättningsvis kommer att gälla i Sverige, även när barnet har tillkommit genom ett surrogatarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiska far.

Regeringens åtgärder är dock långtifrån tillräckliga för att säkerställa en trygg ställning för de barn som tillkommer genom värdmoderarrangemang i utlandet. Jag anser därför att regeringen bör utreda hur man ytterligare kan stärka den rättsliga tryggheten för dessa barn. Socialutskottet bör alltså tillstyrka motion 2017/18:4123 (L) yrkande 4.

Särskilt yttrande

Föräldraskap för befintliga barn vid ändrad könstillhörighet (KD)

Caroline Szyber (KD) anför:

Som konstaterats tidigare i yttrandet ska den föreslagna regleringen om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet tillämpas för att fastställa vem som är far eller mor till ett barn som föds efter det att könstillhörigheten för någon av eller båda föräldrarna har ändrats. Regleringen ska däremot inte tillämpas för att fastställa vem som är ett barns far eller mor när en sådan sedan tidigare är fastställd, och reglerna gäller alltså inte i förhållande till ett barn som är fött före ändringen av könstillhörigheten. Den föräldraskapsrättsliga regleringen är alltså i överensstämmelse med önskemålen i motion 2017/18:4102 (KD) yrkande 5.

En annan sak är att Skatteverket i egenskap av folkbokföringsmyndighet har till uppgift att registrera uppgifter i folkbokföringen om en persons familj, bl.a. vem som är förälder till ett barn. Skatteverket bedömer med tillämpning av bl.a. folkbokföringslagen (1991:481) huruvida en ändrad könstillhörighet i varje enskilt fall bör leda till en ändring av uppgiften om föräldraskap. Den psykiska ohälsan och suicidrisken är hög i gruppen av personer med könsidentitetsproblematik, och det är känt att familjerelationerna har en mycket stor betydelse för att minska ohälsan. Jag anser därför i likhet med motionärerna i den angivna motionen att i de fall den enskilde inte önskar få familjerelationer ändrade i folkbokföringen, bör detta inte påtvingas när det gäller befintliga familjerelationer. Den frågan ligger dock inte inom civilutskottets beredningsområde, och jag vill därför hänvisa till den beredning som kommer att äga rum i socialutskottet.